

DELO JAKOBA RIGLERJA

Jezikoslovno delo Jakoba Riglerja je velik dosežek sodobnega slovenskega povojnega jezikoslovja. Iz diahronega izročila mladogramatikov se je povzpelo na raven strukturalnosti tako enočasijsko kakr raznočasijsko. Posebno pomembno je njegovo raziskovanje strukturnega razvoja slovenskih samoglasniških sestavov od praslovensčine pa vse v bogato razčlenjenost v sodobnih narečjih. Na to študijo je v glavnem tudi oprl svojo globalno klasifikacijo slovenskih narečij (*Karta slovenskih narečij*). Drugo važno področje je podrobna raziskava izrazne podobe širšega narečnega področja (preko 120 točk: *Južnotranjski govori*, 1963) ter prvega obdobja slovenskega knjižnega jezika (*Začetki slovenskega knjižnega jezika*, 1968). Pomembna je tudi njegova reformulacija slovenskega knjižnega tonemskega naglaševanja v oblikoslovju, onaglašanje besed v SSKJ I—IV (deloma tudi V) ter oblikoslovna ter glasoslovna in pravopisna določitev vseh gesel tega slovarja. Odločilno je prispeval tudi k *Načrtu pravil za novi slovenski pravopis* (1981).

The scholarly work of Jakob Rigler is a great contribution to Slovene linguistics. It rose from the diachronic tradition of neogrammarians to the level of structuralism in both synchronic and diachronic research. Specially important is his study of the structural evolution of Slovene vowel systems from Proto-Slovene to the modern dialects. He used this study (1963) as a basis for his global classification of Slovene dialects (*Karta slovenskih narečij*, 1983). He detailedly investigated the phonology of a wider dialectal area (over 120 points: *Južnotranjski govori*, 1963) and orthography in the first period of Slovene literary language (*Začetki slovenskega knjižnega jezika*, 1968). Also important are his reformulation of the standard Slovene tonemic accent patterns in morphology, his accentuation of the entries in volumes I through IV (and, in part, V) of the *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, and his specification of pronunciation, spelling, and morphological features for all the entries of the same dictionary. He also gave a decisive contribution to the *Načrt pravil za novi slovenski pravopis* (1981).

0 Jakob Rigler (2. 12. 1929—8. 7. 1985) je bil jezikoslovno opazen že v Ramovševem seminarju, v katerem se je oglašal k besedi s kritičnimi pripombami, zlasti v zvezi s tonemskim naglasom. Hitro dozoritev v jezikoslovca kaže tudi njegov prvi znani, za tisk ponujeni jezikoslovni sestavek¹, kritika Ramovševe Morfologije slovenskega jezika (le-to so izdali trije učenci Ramovševga seminarja, ta pa — tedaj že močno bolan — jo je utegnil nekako še pregledati). Že ta kritika kaže Riglerja kot jezikoslovca, ki dobro pozna praktično vso zadevno literaturo (v kritiki se omenjajo V. Oblak, S. Škrabec, M. Valjavec, M. Rešetar, A. Breznik, F. Levec, M. Pleteršnik, K. Štrekelj, I. Navratil, L. Tesnière, o. Hipolit, A. Bohorič, R. Nahtigal, T. Torbiörnsson, S.

¹ Rigler je po Ramovševi smrti 1952 (obolel in ne predaval pa je Ramovš že prej) nastopal v seminarju prof. R. Kolariča; za ta seminar je napisal tri dela in zanje prejel tri Prešernove nagrade ljubljanske univerze. Ta dela so bila: Karakteristika glasoslovja v govoru Ribnice na Dolenjskem (ohranjeno z istim naslovom v rokopisu), Doneski k slovenski morfologiji (tiskano v SR 1985 (3), 335—349, z nekoliko spremenenim naslovom) in Odnosi Štajercev do Kranjcev in Kajkavcev (objavljeno kot Jezikovna in kulturna orientacija Štajercev v starejših obdobjih, Svet med Muro in Dravo, 1968, 661—681). — Rigler je diplomiral junija 1954 iz slovenistike in rusistike.

Ivšič, J. Tomiņšek, S. Vraz, F. Plešič, A. J. Murko, F. Trávníček, J. Baudouin de Courtenay, F. Metelko, A. Belič, A. Klodič, W. Vondrák, F. Miklošič, M. Murko, N. Majnarić, M. Zavادل, M. Rupel, A. Cronia, V. Jagić, A. Vratuša, F. Tomšič, J. Glonar, J. Gebauer, T. Lehr-Splawiński — vse do S. Kotnika, ki se je h kritiki Morfologije oglasil prvi (Tribuna III, št. 4). Rigler že v tem svojem za tisk pripravljenem prvencu razpolaga tudi s svojimi izpisi: iz slovenskih besedil od spomenikov od 16. stoletja vse do modernega I. Mraka, hkrati pa se opira tudi na podatke iz slovenskih narečij.

To njegovo delo je doletela za naše razmere tipična usoda: niso ga marali objaviti² in obležalo je v njegovi miznici vse do njegove smrti.

Dolgo tak delavec seveda ni mogel ostati zunaj Slavistične revije. Prvo v njej tiskano Riglerjevo delo je bilo objavljeno že l. 1955 (Vokalna disimilacija v slovenščini), nato pa je do konca življenja stopal pred slovensko in mednarodno javnost kot samostojen avtor do l. 1982 še 69-krat (po bibliografiji, ki jo je pred smrtjo še sam sestavljal), kot soavtor pa 21-krat, tako da je bilo do njegove smrti objavljenih del 91, med njimi dve knjigi, nekaj krajših stvari pa je še v tisku oz. zanj namenjeno (pri Enciklopediji Slovenije).³ Tvarinski krogi njegovega dela pa so nekako naslednji: 1. razvoj slovenskega jezika, 2. slovenska dialektologija, 3. jezik 16. stoletja, 4. naglas, 5. prispevki za zgodovino slovenskega jezikoslovja, 6. slovenski knjižni jezik, 7. slovarsko delo ob knjižnem jeziku in krajevnih imenih, 8. kritike, 9. polemike in 10. izdajanje jezikoslovnih del.

1 V okviru tvarine razvoj slovenskega glasovja je Riglerjevo glavno delo na vokalizmu.

1.1 Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu (SR 1963, 25—78). Temu je kmalu nato dodal še Pripombe k Pregledu osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu (SR 1967, 129—152), pa Slovenski vokalizem v tuji obdelavi (SR 1967, 296—301). V ta tematični okvir gredo v bistvu še Smeri glasovnega razvoja v panonskih govorih (Študije o jeziku in slovstvu, 1973, 115—128) ter Junkovičeva kajkavska teorija in slovenščina (SR 1976, 437—465) in O slovensko-kajkavskih jezikovnih razmerjih (13. SSJLK ZP 1977, 29—38), v širšem smislu pa tudi Dvojni refleksi kratkega *ě* v slovenščini (ZFLMS 1968, 249—255) oz. Rozwój *ě* v języku słoweńskim (RS 1965, 79—92). Širše tvarinsko in problemsko s tem povezani pa so še: že omenjena Vokalna disimilacija v slovenščini (prvo njegovo objavljeno delo, SR 1955, 225—231), Notranjski nepoudarjeni *y* in razvoj *u*-ja v slovenščini (SR 1958, 206—218), Glasoslovni razvoj predlogov in predpon *na*, *za*, *nad* (SR 1959/60, 230—248) ter Tendence pri razvoju *l*-a (SR 1961/62, 241—252), v marsičem pa še njegovo pisanje o akanju: K probleme akan'ja (VJa 1964, št. 5, 36—45), Kžm statijata na Vl. Georgiev »Novi teorii i tradicionalni zabludi«.

² Prim. J. Rigler, Zbrano delo I Frana Ramovša, SR 1972, 443, opomba 50: »O tem sem že pisal v neobjavljeni kritiki Ramovševe Morfologije 1953/54, ki mi je tedanje uredništvo SRL ni objavilo zaradi nekaterih stališč, ki so se razlikovala od Ramovševih.« SR V—VII, 1954 so urejali R. Nahtigal, A. Ocvirk, J. Vidmar, VIII, 1955 T. Logar, R. Nahtigal, A. Ocvirk, F. Tomšič, J. Vidmar.

³ Med tem je izšlo tudi skupinsko delo Slovenskega krajevnega imena, 1985, 358 sar., v katerem je med avtorji (abecedno razporejenimi) naveden na 4. mestu, s križcem zaznamovan. Med njegovimi rokopisi je tudi uvod v SKI.

(BE 1966, 564—567) in Obščeslavjanskoe značenje probleme akan'ja (VJa 1969, št. 3, 47—58). Marsikaj tega je mimogrede, bolj ali manj, obravnavano še drugje, zlasti npr. v njegovi kritiki prve knjige Zbranega dela F. Ramovša (SR 1972, 371—376, 439—456).

To je okrog 20 prispevkov, v glavnem razprav. Pri tem je v 50. letih obravnaval razvoj posameznih kategorij pri samoglasnikih, z razpravo o *l* pa posegel tudi na področje soglasnikov. To se mu je v 60. letih nadaljevalo v dvakratnem razpravljanju o jatju in razpravah o akanju, sicer pa mu je bilo tedaj težišče na sistemskih obravnavaš slovenskega vokalizma (tudi z rezimem v bolgarščini: Rezumjeta na dokladite, Slavjanska filologija 1965, 153 do 154). V 60. letih sta izšli tudi obe njegovi knjigi (Južnotranjski govori, Akcent in glasoslovje govorov med Snežnikom in Slavnikom, 1963, 235 str.; Začetki slovenskega knjižnega jezika, The Origins of the Slovene Literary Language, 1968, 277 str.), tako da je to dobo treba imeti za višek Riglerjevega ustvarjanja, še zlasti izvirnega. Verjetno je bil konec 60-ih let ob objavljenem opusu 800 strani upravičeno prepričan, da bi mu bili morali priznati akademsko čast, a ga tudi drugače (npr. pri Skladu Borisa Kidriča) odlikovati. Ne eno ne drugo se ni zgodilo in je v marsičem vplivalo na nadaljnje Riglerjevo delo, o tem je pisec tega sestavka prepričan.

V razpravah o glasoslovnih posameznostih je najprej obravnaval proti pričakovanju neupadle (nereducirane) samoglasnike *i*, *u*, *ě* in v njih videl posledice razlikovanjskega učinkovanja (*kəpĭla* : *lučĭla*, *pəlĭla* — *pihĭla*), s čimer je bila, ob delni pomoči Ramovša, morda popravljena Škrabčeva teza o nereduciranosti/nereduciranju visokih samoglasnikov (danes bi rekli razpršenih) v teh položajih. — S tem nekako povezano je razpravljanje o notranjskem nenaglašnem *y* (1958), kjer Rigler ugotavlja posebnost v razvoju *u* — *ü* — *ü/y* »v južnem in vzhodnem delu slovenščine«, zajemajočo tako dolge kot kratke prvotne *u*-je. Riglerjevo cizelirsko delo dobro ponazarja nadaljnja razlaga tega za notranjščino in komenski (kraški) govor, v katerih je nenaglašeni *y* večinoma prešel v *i*, danes ohranjeni (ne)končni notranjski *y* pa je iz *-ju* ipd. ali iz *u* za mehкими soglasniki. V Riglerjevem delu je tudi pozneje takih ostrih ločevanj, ki so manj podrobne poznavalce teh pojavov zavajale v neustrezna posploševanja. (V bistvu je ta razprava že del Riglerjeve disertacijske naloge.) Sledila je nekako nasprotnostna razprava o prilikovanjskem razvoju predlogov in predpon *na*, *za*, *nad* (1959/60), v kateri je spet preciziral in popravljial dotedanje razlage tega pojava, zlasti Ramovševe — pač deloma po zaslugi svoje disertacije.⁴ V njej ima posebno poglavje Pregled vokalnih sistemov (JNG, 1963, 179—196 — za tisk predloženo že 1961, disertacija napisana 1960) za Zavrhek, Zabiče, Kilovče, Markovčino, Hrušico, Dolnje Vreme,

⁴ Južnotranjski govori, akcentska in glasoslovna analiza južnotranjskih govorov med Snežnikom in Slavnikom, 1960, VII + 391 str.; na koncu je navedena literatura in tiskani viri. — Naloga je bila prijavljena (23. 1. 1957) kot Južnotranjski govori, temo so sprejeli R. Kolarič, F. Tomšič in A. Bajec (potrjeno 21. 3. 1957). 31. 3. 1959 je R. prosil za podaljšanje roka za predložitev naloge, in sicer z naslovom Glasoslovna, akcentska in morfološka podoba južnotranjskih govorov med Snežnikom in Slavnikom. 31. 3. 1959 je bila »po nasvetu referenta prof. dr. Antona Bajca« dovoljena sprememba naslova: Glasovna in akcentska podoba govorov med Snežnikom in Slavnikom. Mentor mu je bil A. Bajec, glavni ocenjevalec pa T. Logar. Obramba je bila 8. 4. 1961 (komisija M. Kos, F. Bezlaj, A. Bajec, T. Logar). Rigler si je pridobil naslov »doktor filoloških znanosti«; promoviran 27. 6. 1961.

Nadanje selo, Vrbovo, Jasen, Lisec, Sušak, Ilirsko Bistrico, ki jih je pazljivi bralec lahko primerjal z izhodiščnim notranjskim samoglasniškim sestavom, veljavnim za začetek 17. stol. (JNG, 179): *i ie eĭ e a o ou u y* kot dolgimi in *i e a o u ə y* kot kratkimi samoglasniki.

Nato je že sledil Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu (1963). V njem je posebno dobro zajet razvoj slovenskega samoglasniškega sestava od praslovanske alpskoslovenske narečne podstave sem pa vse v mnogoobrazno pisanost slovenskih narečij, kolikor mogoče, tudi v vseh/več časovnih obdobjih. Prve razvojne gibe slovenskih samoglasnikov je gledal povezano z razvojem samoglasnikov v vsem južnoslovanskem prostoru (opora pri P. Iviću), sicer pa se je v glavnem opiral na strukturalno teorijo sopogojenosti razvoja enega samoglasnika ali samoglasniškega vštričnika (kakor bi rekel Škrabec) glede na ves preostali sestav. Po Riglerju se je ta razvoj vršil v petih obdobjih:

V I. obdobju se severo-zahod glede na *ě* in *ō* ter *ę* — *q* razvija v nasprotju do jugo-vzhoda (s čimer je pravilno ovrednotena Miklošičeva delitev slovenskih narečij, v nasprotju z Ramovšem).

V II. obdobju sledi odvoglašenje (znano že po T. Logarju) enoglasnikov, pri čemer pa Rigler k jugovzhodni smeri (*ei*, *ou*) prišteva vso gorenjščino, parnost jata z dolgim *ō* pa mu je tipični slovenizem nasproti srbohrvaščini.

V III. se ob daljšanju skrajšanega akuta (pa tudi novega na kratkem zlogu) severovzhod postavlja nasproti jugo-zahodu, kar poteka nekako vzporedno z *e*- oz. *a*-jevskim odrazom za dolgi *ā* in z izenačenjem *ê* = *ě* oz. *ê* = *è* ipd.; hkrati pa se dolenjščina loči od gorenjščine (*ou* > *o* gor. : *u* dol.); morda pred tem se postavlja vzhod nasproti zahodu v pojavih *a* > *ā* in *u* > *ū*. — Rezultat tega razvoja, v katerem si posamezni prvotnoslovenski glasovi iščejo svoje razvojne pare, so »osnovni vokalni sistemi« (prikazani tudi zemljevidno), vsega 8 po številu in v deloma drugačni razporeditvi, kakor se kažejo v Ramovševih narečnih podstavah slovenščine (t. i. bazah). Rigler jih razvršča, iz slovenske osrednjosti, takole: I. gorenjski, II. dolenjski, III. južnoštajerski, IV. severnoštajerski, V. panonski, VI. obsoško-idrijski, VII. beneško-kraški, VIII. koroški (pri Ramovšu: I. koroški, II. primorski, III. rovtarski, IV. gorenjski, V. dolenjski, VI. štajerski, VII. panonski); iz (Riglerjevih) osnovnih skupin so izločene tri enklave: A istrska, B abkolpsko-južnobelokranjsko-kočevska, C prleška. V resnici ima torej Rigler 11 področij osnovnih samoglasniških sestavov. Skupini I—V (in A, B, C) oz. VI—VIII nekako sledita miklošičevski jatovski ločilnici, le da je vzhodu dodeljena tudi gorenjščina. — V nekem smislu je to osnova za skupinjenje narečij na Karti slovenskih narečij (1983),⁵ kjer pa je pod zemljevidom navedenih 19 skupin v naslednjem zaporedju: 1. gorenjska, 2. dolenjska (brez belokranjskih), 3. savinjska, 4. štajerska, 5. obsavska, 6. panonska, 7. koroška v SRS (razen delčkov), 8. vzhodnokoroška v Avstriji, 9. zahodnokoroška v Avstriji, ob zgornji Savi in v Italiji, 10. rezijanska, 11. obsoško-beneška, 12. kraško-banjška, 13. istrska, 14. notranjsko-čiška, 15. tolimnsko-cerkljanska, 16. poljansko-šokfjeloška, 17. črnovrško-horjulska ter 18. belokranjska (vsa narečja) in 19. kočevska (ne da bi bile /razen izjemoma: istrsko, posavsko/ tako tudi naslovljene).

⁵ Izdala pedagoška služba (Dopisna delavska univerza Univerzum, 1983, 84 × 68 cm), žal brez besedilnega dela, ki sicer tudi ne obstaja.

IV. obdobje označujeta 2. oz. 3. umik naglasa, zaokroženje *a*-ja na precejšnjem delu vzhodne Koroške in Štajerske, *a*-jevski preglas *o*-ja v obsoško-idrijski in dolenski narečni podstavi, izguba tonemskosti na »več kot polovici slovenskega ozemlja«, slovenski samoglasniški upad.

V V. obdobju se odpravlja kolikostno nasprotje pri samoglasnikih, ko se kratki naglašeni samoglasniki začenjajo daljšati, ponekod pa tudi dvoglasniki razpadajo v po dve fonološki enoti; nasprotno pa se drugod (rovatarska narečja) dolgi samoglasniki tudi krajšajo, »posebno pri ozkih⁶ vokalih«.

Rigler je nadaljnjo usodo teh narečnih ploskev (glede na samoglasniške sestave) v razpravi zasledoval še podrobneje: gorenjskega v Dovju-Mojstrani, v Črni pri Kamniku in v govoru Smlednika, pa tudi še v obrobnem poljanskem in prvotno tudi črnovrškem narečju. V okviru dolenskega sestava je govor še o bloškem (zahodnem) in ambruškem (osrednjem), deloma še o notranjskem in vzhodnodolenskem. V štajerski in panonski skupini obravnava najprej skupne pojave (npr. *ei*, *ou*), podrobneje pa nato Zibiko, Mostec v okviru južnoštajerskih in Zafoš v okviru severnoštajerskih govorov, iz panonske skupine pa sta obravnavani še Cankova in Gorice. Obsoško-idrijsko skupino mu deli tonemskost-netonemskost, k rovtarski skupini pa jo priključuje zlasti krajšanje *i*-ja in *u*-ja; del tega je tudi cerkljanščina, ki pa je posebej prikazana, kakor še Trenta. V beneško-kraškem osnovnem območju je posebej obdelan Breginj na severu, v južnejšem delu (bovško-banjško-kraškem) pa zlasti Kojsko. Za ta del navaja kot značilnost samoglasniško sozvočje (harmonijo) v Reziji in Komnu. Na koncu je med oštevilčenimi narečnimi samoglasniškimi osnovami obravnavana koroška, podrobneje za Št. Jakob in Sela v Rožu, za t. i. Dravce v Podjuni, in deloma za ziljščino. Podrobneje je obravnavana še rezijanščina (kot naslednica koroškega osnovnega samoglasniškega sestava), in sicer v kraju Njiva. — Na koncu te bogate razprave je obravnavan razvoj zložnikov *l* in *r*, kjer je glavni problem eno- ali dvofonemskost zveze polglasnik + *r* za nekdanji *r*.

To razpravo je Riglerju omogočilo narečno gradivo za slovenski jezikovni atlas (precej ga je zbral sam, še veliko več T. Logar in na njegovo pobudo študentje ljubljanske slavistike) ter tudi ne tako redke narečjeslovne razprave. Razvojno shemo samoglasniškega sistema v narečju imamo neposredno pred Riglerjevo razpravo v Toporišičevem Vokalizmu moščanskega govora v brežiškem Posavju,⁷ razvoje posameznih samoglasnikov (samoglasniških dvojic, npr. širokega *e* in *o*) pa je podal že Ramovš v Kratki zgodovini slovenskega jezika (tudi z zemljevidnimi prikazi).⁸ Delo, ki ga je Rigler opravil s to razpravo, je vsekakor velikega spoštovanja vredno ne le zaradi izjemne problemske obširnosti obravnavane tvarine, ampak zlasti zaradi strukturalnega gledanja nanjo. V vsem seveda ni dognana in izčrpna, in Rigler je, potem ko je zavrnil deloma kritično obravnavo svojega dela s strani I. Mahnken

⁶ Beri: izgovorjenih z visoko pridvignjeno jezikovno ploskvijo, tj. razpršenih.

⁷ Dolenski zbornik, 1961, 203—222 (Rigler mi je pomagal pri delu v tiskarni); prim. še Ablösung des relevanten Wortintonationssystems durch den Quantitätsunterschied in einer slowenischen Mundart. Scando-Slavica 1962, 239—254. Rigler prvo omenja (str. 25, op. 1): »Za posamezne govore ali manjšo skupino govorov so starejše sisteme nastavili še /.../ in Toporišič.« Množina »sisteme« se tu lahko nanaša na nastete avtorje (tj. vsak po enega), ne pove pa, da jih ima kdo lahko več zaporednih.

⁸ Navaja deloma podrobneje Rigler v točki 9.

(Slovenski vokalizem v tuji obdelavi, 1967), dopisal še Pripombe k Pregledu osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu (1967).

Tu je najprej nedoločno govor o možni dvojni naravi jata v prvotni slovenščini (na podlagi druge literature), katere osnovni samoglasniški sestav postavlja »okrog 9. stoletja«. Enako manj določen je Rigler glede narave jerija. Pač pa meni, da je kolikostno nasprotje še obstajalo (tj. le *e o ɔ* in *ɔ* so kratki). Opozarja na nejatovski odraz zlitega *e*, če je kateri od zlivših se samoglasnikov nosni, ker je zlitje nastopilo pred raznosnjenjem. Glede jata mu je bila prav prvotna slovenščina neenotna: na sev.-zah. je bil njegov odraz širok, drugje ozek, nato pa kot dolga v razvoju dosežeta nasprotno razmerje, tako da je sedaj na prvem območju ožji kot na drugem (kratki pa je ostal na sev.-zah. širok, na jug.-vzh. pa je dal celo *i*). Oženje jata R. povezuje z raznosnjenjem *e* in *o*, sicer pa podpira teorijo o ohranjenosti nosnikov v Brižinskih spomenikih (Ramovševa in dr. teza v nasprotju s Kolaričevo) ter zastopa mnenje o ožjosti etim. *o* v primeri z raznosnjenim (morda z izjemo v prleščini). — Nekako pribija se povezanost razvoja *u* v *ü* in odvoglašenja *ē* in *ō* v *ei*, *ou*, opozarja pa se tudi na vzrokovno nejasnost različnega odvoglašenja v smer *ei* oziroma *ie* in podobno, čeprav je za *ē* — *ei* neka zveza z večjim številom *e*-jevskih samoglasnikov v samoglasniških sestavih. Govor je tudi o položajnih variantah istih fonemov, npr. za jat (*ei* — *e*). Zapletena je lahko obravnava odrazov za *-ó*, ne povsem razložna je odvisnost samoglasniške kakovosti od kolikosti. Rigler je tu tudi preciziral zgodnje podaljšanje akuta na kratkem *o* (zlasti tip *úkna* < *òkna*), javljajoče se tudi sredi besede, in nekatere kategorije zgodnjega daljšanja v slov. sev.-vzh. govori (npr. tip *näsé*), ki so sicer na splošno daljšali pozneje ali sploh ne. Pri tem je večkrat izkazana povezanost slovenskega s kajkavskim.

Podrobneje je obdelan naglas v Kapli na Kozjaku (na osnovi tujega nar. gradiva) v oblikah deležnika na *-l*. Nato je obravnavan razvoj *a* v *a/e*, »nekje blizu konca 13. stoletja« (sicer sočasen »splošnemu daljšanju nezadnjih kratkih naglašanih zlogov na severu«, datiranje po srbohrvaščini), kar si je Ramovš razlagal z ustrezno dvojno naravo nevtraliziranega *a* iz nekdanjih *ɔ* in *ɔ̄*. S tem v zvezi zavrača Ramovšovo domnevo o položajnih variantah polglasnika (glede na ustrezne odraze polglasnika na področju *ā* — *ā̄*, kjer si Ramovš *ē* za *ā̄* razlaga z analogijami), podobno moščansko dvojnost pa pojasnjuje z mešanjem štajerskih in dolenjskih narečnih odrazov.⁹ Na koncu je razpravljano o sovpadu odrazov za *ā* in *ē̄* v pohorskem narečju in na Kozjaku in v Zilji. — S črkami A, B, C označenih sistemov (oz. narečnih področij) tu Rigler ni komentiral.

S temi opombami se je Riglerjeva podoba razvoja slovenskih samoglasniških sestavov nekako izpolnila, hkrati pa se za človeški spomin strokovnjaka deloma tudi zameglila. K tej podrobnejši obdelavi je Riglerja nagibala deloma posredna kritika Mahnkenove,¹⁰ v še večji meri pa narečno gradivo samo,

⁹ Seveda pa ostaja trmoglavo dejstvo, da se je ravno tu zapletlo: ker sta *k* in *a* oba strnjena, si razvoj *ək* — *ek* lahko predstavljamo z razlikovanjsko težnjo (v primeri z *māša*); tonem torej ni važen.

¹⁰ V njej zlasti zagovarja svoje sicer bolj zapletene, a zato tudi bolj zanesljive, zgodovinsko razvojno oprte razlage nasproti samo površinsko tipološkim. — Veliko več ugovorov, po vsem videzu upravičenih, k osnovnim razvojem slov. vokalizma nam v svoji razpravi Raising of *e* and Loss of the Nasal Feature in Slovene (ZFL 25/1,

ki je stvari nenehno še bolj zapletalo. To se nam potrjuje tudi iz njegove razprave Smeri glasovnega razvoja v panonskih govorih (1973), kjer je še enkrat obravnaval razvoj sredinskih samoglasnikov v štajerskih in panonskih govorih, tokrat predvsem glede na dejstva, ki te govore povezujejo s preostalimi slovenskimi. Že prej pa je svojo razpravo o osnovnih razvojnih obdobjih slovenskih samoglasnikov okrepil tudi z razpravo Fonološka problematika slovenskega črnovrškega dialekta (ZFL IX/1966, 97—111), v katerem je črnovrško narečje (na podlagi gradiva iz narečnega slovarja I. Tominca) uvrstil glede na prvo obdobje razvoja v gorenjsko narečno skupino (zlasti po odrazu kratkega jata).

Za konec k temu delu omenimo še, da so razvojna vprašanja slovenskih samoglasnikov obravnavana v sestavku Junkovičeva kajkavska teorija in slovenščina (1976), K problematiki daljšanja starega akuta (kongresna štev. SR 1977 /izšla 1978/, 83—99), kjer prikazuje govore prvotne koroške narečne podstave (vključujoč tudi severnosavinjskega in del štajerskih), ki so stari akut daljšali le v predzadnjih zlogih (z izjemo — vsaj glede na sedanjo razvidnost — ziljščine in rezijanščine, ki imata to dolgo), naglas z nepodaljšane zloga pa nato največkrat predstavili na naslednji zlog (razen v delu rožanščine in v južnopohorskem narečju). Omenimo tudi še Nekaj pripomb o glaslovnih značilnostih gornjesavinskih govorov (SR 1980, 21—34), kjer je obravnavan tudi samoglasniški sestav in zanj potrjeno severnoštajersko izhodišče.

Tu se na kratko ustavimo še ob Riglerjevem razpravljanju o akanju, slovenskem in slovanskem (K probleme akan'ja . . . , 1964, Kčm statijata . . . , 1966, Obsčeslavjanskoe značenie . . . , 1969). S tem razpravljanjem se je pridružil novodobnemu obravnavanju, sproženem z Vaillantovo mislijo, ki jo je nato povzel V. I. Georgiev ter jo nasilno uveljavljal celo na nebolgarskem, slovenskem, jezikovnem gradivu, (ne)ohranitve praslovenskega kratkega *a*, in sicer ob primeru t. i. akanja. Rigler je dokazal prehod praslovenskega *ǣ*-ja v *o* in nato njegovo akanje, in sicer tudi nasproti misli V. Žuravljeva, ki je podmeno Georgieva nekako zagovarjal ali dopuščal z ustnično-mehkonebniško razločevalno lastnostjo (distinctive feature), t. i. bemolnostjo, soglasniško-samoglasniškega sklopa te vrste (grupofonema).

Razpravljanje o narečnem razvoju slovenskih samoglasnikov je (mestoma z močnim oziranjem na druge slovanske jezike, zlasti na hrvaščino in srbščino) osrednji del Riglerjevega jezikoslovnega opusa. Velika škoda je, da svojih spoznanj ni mogel strniti v knjigo, ki bi nam bila v okviru del zgodovinske slovnice dala monografijo Vokalizem slovenskega jezika.¹¹ Ker je za tako delo potreben silen unski napor, in to še ob skoraj neizmernem (kakor kažejo nove razprave) tvarinskem obsegu teh problemov, po Riglerjevem odhodu za do gledno prihodnost ni videti delavca, ki bi kaj takega, tj. sestavno-razvojnega in celostnega, lahko prispeval v slovensko jezikoslovno zakladnico. — Bilo

1982, 97—120) podaja Willem Vermeer, sicer skoraj izključno opiraje se na gradivo Riglerjevih razprav. Loči osrednji ploskvi 1 in 2 (gorenjsko in dolensko z notranjsko), severni 1 in 2 (rezijsko in koroško), zahodne 1, 2, 3 (beneško, oboško-indrijsko, obgoriško, tj. briško-banjsko-kraško), štajerske 1, 2, 3 (južno 1 in 2 severni), panonske 1, 2, 3 (goričansko, prekmursko, prleško) in istrsko; skupaj torej 14 enot v okviru (višjih) petih (O, S, Z, Š, P, I).

¹¹ Ki nam manjka že od Ramovša, saj za to tudi od Ramovša obstajajo le študentski razmnoženi zapisi predavanj.

bi morda le drugače, ko bi bil Rigler v svojem življenju dobival kaj več priznanja tudi od zunaj in/ali bil bolj zdrav. Deloma pa bi se bil moral tudi sam notranje osvoboditi, z mislijo nemara, da je prvo le velika služba slovenstvu in stroki, ne glede na to, ali ga to zaradi tega primerno priznava ali ne. Moral bi se bil tudi bolj odpreti spoznanjem drugih in ne tako težiti k nekemu absolutnemu prvenstvu ali samstvu na odbranih, nikdar vseh, jezikoslovnih območjih (tudi ene jezikovne ravnine), odreči samstvo tudi tam, kjer je v skupnosti več moči in iz te skupnosti vendarle prihajajo vsaj tudi pobude za večjo dognanost, kakor jo lahko posameznik kdaj doseže.

V tem smislu, tj. s stališča vednosti drugih, o stvareh, ki jih je Rigler tu (in drugje) obravnaval, bi vendarle bilo mogoče začeti tudi kritiko marsičesa, vodečo k večjemu dognanju tega in onega v Riglerjevem opusu, ki pa kot celota seveda tudi v dani obliki upravičeno lahko zbuja le spoštovanje pred velikimi rezultati in naporom, ki je bil za njih doseg potreben.

1.2 Riglerjevo razpravljanje o slovenskih s o g l a s n i k i h je veliko skromnejše. Začel ga je z razpravo Tendence pri razvoju *l*-a (SR 1961/62, 241—252), ki je že del razpravljanj v zvezi z disertacijsko nalogo (JNG, 1963), kjer je konzonantizem obravnavan na 40 str. (156—176), potem pa prikazan še v sistemskih preglednicah (192—199) za Jelšane, Hrušico, Topolec, Hrpelje, in sicer v navpičnici tipa *p-b-m* in vodoravnici tipa *p-f-t-s-c-š-č-ć-(t', k')-š(x)-k-x*. Pri tem je v preglednici že ločil zvočnike od nezvočnikov,¹² vendar *ń* (in celo *ŋ*) neprimerno povezoval s *t-d*, *r s c(z)*, *l s š/ž* in *l* pa s *č(ž)* ipd. Tudi o soglasnikih je govor v Fonološki problematiki slovenskega črnovrškega dialekta (1966), v Obščeslavjanskoe značenje problemy akan'ja (1968), Smereh glasovnega razvoja v panonskih govorih (1973), Junkovičevi kajkavski teoriji in slovenščini (1976) in v O slovensko-kajkavskih jezikovnih razmerjih (1977), kakor tudi v Nekaj pripomb o glasovnih značilnostih gornjesavinjskih govorov (SR 1980, 21—34).

Kot že nakazano, je pobuda za obravnavo teh stvari izhajala iz njegove disertacijske naloge,¹³ saj se je v južnotranjskih govorih srečeval z dovolj znamenitostmi, kakor so: mehki šumevci oz. ustrezni zaporniki in χ (*t', k', \chi'*); trdi *l* in mehki *ń*; vprašanje variantnosti (npr. *ĭ* v skupini *s'/\chi'/z'* in posebej kot zvočnik ipd.). Tu je najprej obdelal mehke *ř, ń, l', é* (zadnje tudi iz slovenskega *tj*), nato še slovensko mehčanje mehkonebnikov (napol domneva mu je bila, da je to splošnoslovenski pojav, vendar tega potem ni nikoli ekspliciral), temu pa je sledila obravnava posebnosti posameznih soglasnikov, sledeč nekako Ramovševemu Konzonantizmu. Dostikrat se, namesto da bi kak pojav sam razložil, sklicuje kar na Ramovša, ne da bi povedal, kaj ta pravzaprav trdi (tako pogosto še npr. ob Ramovšu omenja, da se je odločil za teorijo Oblaka ali Škrabca in ne koga drugega).¹⁴ Nabral pa je v disertaciji tudi veliko zanimivih stvari, npr. o t. i. deiktinem *j* nam. *u* (*rajfnik*), česar ne pojasnjuje, kaže pa seveda očitno zvezo med drsnikoma (kolikor ni, po našem, utemeljena z nemško dvojico *rauchen — räuchern*, ki je za naše uho kar *au —*

¹² V svoji neobjavljeni razpravi (Karakteristika...), so mu »sonorni« zadnja izmed 4 skupin, od katerih so prve 3 zaporniki, priporniki in afrikate. V njej že uporablja izraz fonem.

¹³ Še prej pa iz Karakteristike..., gl. op. 12. V dis. nalogi je poglavje Konzonantizem na str. 250—329.

¹⁴ Ta značilnost mu je ostala še izza Karakteristike.

oj /Mostec vse áj/). Kdaj se je Rigler tudi motil, npr. ko je menil, da je *f* »fonično ustrezen *v*-ju«; pač še ni povsem sprejel delitve soglasnikov na zvočnike in nezvočnike, čeprav sicer pozna definirani (pri Toporišiču)¹⁵ pojem govorna enota. Tu skoraj do smrti piše še kar o zvnečih soglasnikih, čeprav meni nezvočnike ipd., poleg tega tudi ne citira. V razpravi o črnovrškem narečju je posebej zanimivo njegovo razpravljanje o prehajanju modifikacijske značilnosti s samoglasnika na soglasnik: »Glede konzonantizma spada /.../ črnovrški dialekt med najzanimivejše slovenske dialekte, saj je razvil palatalno korelacijo.« Brez omehčanega para so od nezvočnikov le šumevci, pri zvočnikih pa ima to nasprotje le *n*. — V razpravi Tendence pri razvoju *l*-a (1961/62) je prikazal vplivanje praslovanskega *μ*-ja na razvoj trdega *l*: lepa ponazoritev moči strukturalnih obravnjav pojavov. Pri razpravljanju o slovensko-kajkavskih razmerjih pri soglasnikih (Smeri glasovnega razvoja v panonskih govorih) pa je preveč poudarjal razlike, tako da njegova ugotovitev »Med panonskimi dialekti in kajkavščino so torej verjetno neke naseljitvene zveze, medtem ko jezikovni razvoji, ki so formirali posamezne jezike, zajemajo vso slovenščino skupaj s panonskimi dialekti in se razen najzgodnejših večinoma ločijo od kajkavskih« velja bolj za neke razvoje sredinskih samoglasnikov kot npr. tudi za soglasnike. To je tudi razvidno iz Riglerjeve polemične razprave Junkovičeva kajkavska teorija in slovenščina (1976), kjer (na začetku razpravljanja o soglasnikih) beremo naslednjo poved: »Zlasti ob slovensko kajkavski meji praktično ni konzonantskega pojava, ki bi ju v celoti ločil, kot tudi skoraj ni splošnoslovenskih pojavov.« Tu je tudi branil povezanost slovenščine s kajkavščino pri razlagi odrazov za nekdanja *t'* in *d'* in možnost za neenak razvoj *d'*-ja v sklopu *zd'*¹⁶ (za potrditev te Ramovševe misli bi bil Riglerju poleg Rezijske lahko služil tudi Mostec s svojim *meja* — *možani* < *moždžani* (kakor je iz *püšča* nastalo *püša*)). Korelacijo palatalnosti je Rigler odkril še v gornjesavinjskem govoru.

1.3 K fonološki strani spada še *n a g l a s*, ta nadsegmetni pojav.

1.3.1 Rigler je tudi o njem razlagal zelo veliko, najprej spet z izhodiščem v svoji disertaciji. Prva taka stvar je narečjeslovni zapisek Akcentski tip *kólo* v južni notranjščini (SR 1959/60, 283—285), nekaj malega je o naglasu povedanega tudi v JNG (1963, 22—27), nakar sledijo: O rezijanskem naglasu (SR 1972, 125—126), K problematiki daljšanja starega akuta (SR 1977, 83—99), kjer za srednji del naših severnih govorov ugotavlja daljšanje le v predzadnjem zlogu, in Nekaj opažanj pri akutu v zadnjem zlogu v slovenščini (SR 1980, 219—222), kjer obravnava njegovo izgubljanje v dolenjskih narečjih. Nato sledi obravnava tonemskosti knjižnega jezika: Premene tonemov v oblikoslovnih vzorcih slovenskega knjižnega jezika (JiS 1966, 24—35), O akcentuaciji sufiksa *-ost* (SR 1967, 218—229; to je dejansko iz kroga razpravljanja o začetkih slovenskega knjižnega jezika), pa Problematika naglaševanja v slovenskem knjižnem jeziku (JiS 1968, 192—199)¹⁷ ter trojne Akcentske variante (SR 1970, 5—15; 1971, 1—12; 1978, 365—274), veliko pa je o naglasu govora tudi v polemiki Reproducirani ponatis Pleteršnika (SR 1976, 279—289), ki so

¹⁵ Glasovne premene soglasnikov v knjižnem govoru, JiS 1957/58, 70—76.

¹⁶ Rigler si je izdelal karto slov. narečnih odrazov (v besedi *možgani*).

¹⁷ To je bilo tudi predavanje na 4. SSJLK l. 1968, šapirografirano razmnoženo, individualno ostričeno. O naglasu je predaval še večkrat (rokopisi).

ga naši konservativni založniki dali v uredništvo R. Kolariču, seveda, ne npr. ravno Riglerju, pa še Akcentuacijska zmeda v naših slovarjih (SR 1982, 491 do 503). Pripomniti je treba, da Akcentske variante sicer obravnavajo narečno (deloma tudi mestnogovorično) gradivo, da pa služijo določitvi tonemske neenotnosti v knjižnem jeziku.

Naglasoslovje je mogoče gojiti (raziskovati) v njegovih različnih danostih, vse do normativnostnih v knjižnem jeziku, sicer pa kot fonološki nadsegmentni pojav, besedoslovni (in v tem okviru tudi besedotvorni ali tudi le morfemski) in kot oblikoslovni pojav, pa seveda tudi kot stavčnofonetično dejstvo v najširšem pomenu te besede (od besednozveznosti preko stavka do povedi), vse pa seveda lahko isto- ali raznočasijsko in/ali v različnih socialnih zvrsteh (istočasijsko seveda ne le v aktualni sedanjosti, ampak lahko v katerem koli obdobju); poleg tega ga različno obravnavamo v slovnici in različno v slovarju. Rigler je slovenski naglas obdeloval z marsikaterega izmed teh vidikov.

1.3.2 V marsičem najvažnejše mesto zavzema pri Riglerju razpravljanje o knjižnem zbornem naglasu. Predvsem tega obravnava že v članku K našemu pravorečju (JiS 1956/57, 305—308),¹⁸ načelne važnosti pa je njegov prispevek Problematika naglaševanja v slovenskem knjižnem jeziku (1968), ki je nekak (ne sicer dovolj določen) tolmač k dve leti prej tudi v JiS-u objavljenim Premenam tonemov v oblikoslovnih vzorcih slovenskega knjižnega jezika, kar je v bistvu to, kar je 1970 izšlo v SSK J I (L-LVIII) pod naslovom Sheme za tonemski naglas (seveda so tu napravljene nekatere, ne najboljše, spremembe).

Da tonemski naglas pridi v SSK J, je na piranskem slavističnem zborovanju (1960) v debati k Voduškovega poročilu o pripravljajočem se slovarju zahteval pisec teh vrstic, ki je imel tedaj pripravljeno knjižico o glasoslovju slovenskega knjižnega jezika v tonemski varianti naglasa in z normodajalnim težiščem na osrednji, ljubljanski realizaciji tonemov (četudi je potem izgovarjalka za ploščo to izgovarjala z rahlim dolenskim naglasom).¹⁹ Rigler je bil nato pritegnjen k delu pri slovarju in je zagovarjal (menim, da nasproti Vodušku, Bezlaju, Logarju, še komu?) tezo o (delni) posebnosti knjižnega tonemskega naglaševanja nasproti narečnemu, čeprav je to zahtevalo precej preobrazb tistega, kar je bilo na splošno že znano iz Valjavca, Škrabca, Pleteršnika in tudi Breznika. V našem članku tudi sporoča glávne težave pri delu za sistematiko oblikoslovnega naglasa v SSK J.

1.3.2.1 To Riglerjevo delo doslej ni bilo ocenjeno. Na splošno zanj lahko rečemo, da je v oblikoslovnem delu naslonjeno na štiri naglasne tipe pisca tega sestavka (prim. zlasti varianto v JiS 1966), specialno pa na preglednice, ki jih je pripravljala »pravorečna komisija za slovar knjižnega jezika« (JiS 1966, 25) za jakostno naglaševanje in jih je pisec teh vrstic tudi objavil²⁰ (in je to mogoče primerjati s Shemami za dinamični naglas in oblikoslovje v SSK J I, 1970, XXV—L).

¹⁸ Razpravlja o neusklajenem določanju naglasa v SS 1956 in SP 1950 ter o nekritičnem vrenotenju variantnih možnosti; morda se kar preveč opira na narečni naglas (dolga dobi).

¹⁹ Knjižica je izšla naslednje leto: Slovenski jezik, Izgovor i intonacija s recitacijama na ploščama, Zagreb 1961; glede ljubljanske podlage opisane oblike knj. jezika prim. str. 15.

²⁰ Naglasni in oblikoslovni tipi v akademskem slovarju slovenskega knjižnega jezika, JiS 1966, 155—160. — In je torej daleč od resnice, kar o tem trdi B. Pogorelec

Riglerjev delež pri oblikoslovnem tonemskem naglaševanju je predvsem v odločitvi za potrditev ali spremembo tega, kar je bilo v tem oziru pri nas že storjenega; odločati pa se mu je bilo na podlagi žive govorne uresničitve knjižno oz. knjižno pogovorno govorečih v času nastajanja slovarja. V podrobnosti tu ni mogoče iti, Rigler sam je v Problematiki... nekako že nakazal, kje so bile glavne točke odločanja. Podrobnosti o tem nam sporočajo Akcent-ske variante: I — deležnik na *-l*, II — metatonije v 1. moški sklanjatvi, III — naglas (dolgega/kratkega) nedoločnika, še zlasti glagolov na *-iti*; posebej ome-nja še tip *podpīs* nasproti starejšemu *podpīs*, prislove tipa *včēraj* nam. *včēraj* in prislovne zveze tipa *na mīzo*. Za primer izbire oz. kombiniranja naglasa pa naj nam bo 1. moška sklanjatev, kjer hočemo primerjati določitve Va-ljavca, Skrabca, Breznika in Riglerja:²¹

Valjavc

1. *brāt -āta* k/o *brātu* *brātov*²² *-ih -i*
(enako *kovāč*, posebnost eno zložnice tipa *hlēv*)
2. *pēs psā*
3. *grōb grōba*
(*čēp čēpa*)
4. *kót -a* (isto je *hlēv*)
5. *jēzik -īka*
6. *bōg -ā*
7. *mēsec -a* (*golōb -a*)

Škrabec

1. *korāk -a*
2. *bōg -ā* (na *móstu*, na *křlju/křlju*; oblike *lās -ēh -mī* bi obravnaval v posebni, 4. sklanjatevi)
3. *grēh -a* h/o *kovāču* *grēhov -ih -i*
(enako *kovāčev -ih -i*)
4. *brāt brāta* k/o *brātu* *brātov -ih -i*
(enako (*jēlen*) *-ēna* *jelēnu...*)
5. *pēs pesā* (*grōb grōba*: h/na *grōbu* *grōbōv na kōnjih s kōnji*)
6. *křst krstā* ≠ *přst přsta*

(JiS 1985/86, 41—50): «Za slovarj je /R./ izdelal osnovne vzorce glasoslovnih, pravorečnih in oblikoslovnih informacij» (50). Prim. še moji objavi O eno- in večnaglasnosti nekaterih besednih kategorij, JiS 1969, 51—59, Ankete za določitev naglasnega mesta ter kakovosti in kolikosti naglasnega samoglasnika, JiS 1969, 249—260. Že prej pa sem prav za pripravljajoči se slovar izdelal podrobno analizo naglaševanja v SP 1962, nato v JiS 1965 izšlo kot Naglasni tipi slovenskega knjižnega jezika (56—79).

²¹ Pri Valjavcu po Glavnih točkah (vendar brez ločevanja dveh ozkih *e* in *o* — tako tudi pri drugih — a tudi cfl. na kratkih zlogih zaznamujem enotno *s*); pri Skrabcu se ravnam po Valjavčev »Prinos naglasa u (novo)slovenskom jeziku' in prihodnja Slovenska slovnica, CF 1895, 7. zv., konkretno št. 10, str. c—č; pri Brezniku po SŠ 1934.

²² To je postavil s cfl. potem, ko je Skrabec (v delu iz opombe 21) opozoril na dolenjski cfl. v tej kategoriji; prej je pisal *brātov*.

Breznik

1. <i>rāk ráka</i>		<i>râkov -ih -i</i>
2. <i>kõnj kónja</i>	<i>pri kônju</i>	<i>kónj -ih -i (grobóv -éh)</i>
3. <i>stebër -brä</i>		<i>stebřov -éh -i</i>
4. <i>dûh -â/-a</i>	<i>pri dûhu/na brégu</i>	<i>duhóv/móž -éh -mí</i>
5. <i>hlâpec -pca</i>		

Rigler

1. <i>korâk -a/blagoslôv -ôva</i>		
2. <i>kováč -a</i>		<i>kováčev -ih -i</i>
3. <i>brät bráta</i>	<i>k/o brätu</i>	<i>brätov -ih -i (kônju kónj kônjih kónji)</i>
(podtip <i>přst přsta</i>)		
4. <i>dûal -âla</i>		
5. <i>râzred -êda</i>	(dalje kot <i>bráta</i>)	
6. <i>stebër -brä</i>		
7. <i>svêt -â</i>		<i>daróv/ljudí laséh -mí</i>

Iz Riglerjeve preglednice se (če ne gledamo na drobnosti) vidi, da prav tesno sledi Škrabcu,²³ le da hkrati upošteva zapovrstnost 4 tipov naglasa pisca teh vrstic, pri čemer je I. tip 1—3, II. 4—5, III. 6 in IV. 7. Prav to mu je tudi ločilo Škrabčeva²⁴ *brät* in *jélen -éna*, podtip *grôb* pa je pridružil tipu *brät*, načeloma pa je skoraj vse metatonije (razen tu v mešanem naglasnem tipu akutske) proglasil za neobvezne. — V objavi l. 1966 je Rigler rahlo poskušal ubežati osnovni štiripipnosti glede oblikoslovnega mesta naglasa z naslednjo shemo: I 1. *korâk*, 2. *kováč*, 3. *přst přsta*, 4. *blagoslôv -ôva*, 5. *brät bráta*; II 6. *jézik -íka*, III 7. *pěs psâ/stebër -brä*, IV 8. *dâr -û*, 9. *kónec -éh*, 10. *stôl -ôv -éh* (vendar so *koncéh*, *stoléh*, pa tudi *stolôv* očitno le ostanki 4. naglasnega tipa (z avtomatičnim naglasom), sicer pa gredo *kónec*, *stôl* v I. tip.

1.3.2.2 Glavna teža, prav teža, Riglerjevega dela pri naglasu je slovaropisna, tj. preučiti je moral, ali ima ta in ta beseda (sto tisoč besed) tak in tak naglas. Za to je za težje stvari precej anketiral, imeni teh naglaševalcev (Boža Pleničar, Eva Toporišič) v SSKJ nista omenjeni, pa bi zaslužili, imel pa je tudi nekake glavne informatorje (ob sodelavcih, ki pa jih, kakor glavne informatorje za tonemskost, slovar posebej navaja). Ohranjeno je Riglerjevo onaglašanje v alfabetariju (vseh pet knjig), poleg tega si je onaglašal tudi odzadnji slovar k prvim štirim knjigam. Na akademiji je imel še kartoteko onaglaševanja morfemov, v kateri navaja mesta obravnave vsaj nekaterih kategorij besedja v dosedanji literaturi ipd.

Naglaševanje v SSKJ je zlasti očitno branil v kritiki Reproducirani ponatis Pleteršnika (proti R. Kolariču), v nekem smislu pa tudi v kritiki Akcentska zmeda v naših slovarjih (kjer je kritiziral zlasti neodgovorno onaglašanje F. Bezlaja in J. Jurančiča v ustreznih slovarjih, etimološkem slovenskem in srbohrvaško-slovenskem in obratno).

²³ Za tip *přst přsta* prim. Riglerjev *ljubezniv -íva*.

²⁴ Škrabčeva ureditev je od cfl. osnov (*korâk*, *bôg*) preko akutiranih (*gréh*, *kováč*, *brät*, prvotno tudi *jélen* in še danes *premet*) h končniško naglašeniim. Valjavec pred njim je šel od akuta h končniško naglašeniemu pa preko premičnega k cfl. osnovam, tj. k mešanemu nagl. tipu. Po njem se je ravnal Breznik.

Rigler se je zanimal tudi za naravo slovenskih tonemov, vendar o tem, razen kakšne opombe, pri njem ni izrecnega pisanja, čeprav je svoj naglas (in verjetno še južnonotranjskega) tudi kimografsko skušal raziskovati.²⁵ Dalj časa se je via facti upiral pojmovanju o višinski namesto potečni korelaciji obeh tonemov (še najbolj učinkovito tako, da ju je samo različno poimenoval: akut — cirkumfleks), toda v Načrtu pravil za novi slovenski pravopis je (str. 128) molče pristal na teorijo o višinski razliki med akutom in cirkumfleksom.²⁶ Na potečno korelacijo je tu dolgo mislil zato, ker ni upošteval vsakokratnega deleža stavčne intonacije pri uresničevanju tonemskosti, čeprav je sicer Voduška sam opozarjal na potrebo različne razvrstitve akutiranih oz. cirkumfektiranih besed v raziskovalnih parih (npr. *kápa* — *spod kápa* oz. *spod kâpa* — *kâpa*).²⁷ Radovoljno je sodeloval tudi v eksperimentalnofonetičnih raziskavah slovenske tonemskosti pisca teh vrstic,²⁸ kot izgovarjalec, prepoznavalec govornega (in slikovno posnetega), pri snemanju na magnetofonski trak. — Naslov ene izmed razprav sam kaže na Riglerjev interes za zgodovino tonemov kakor tudi za narečjeslovno problematiko (prvotni cirkumfleks oz. skrajšani akut). — Prav že bolan se je ukvarjal, pač z manj uspešnosti, še tudi z naglasom naših krajevnih imen, na podlagi gradiva, kakor ga je pač dobil od glede na zanesljivost dokaj pisane družine informatorjev.²⁹

Riglerjeva velika zasluga v slovarskem naglasoslovju je gotovo ta, da je, kjer je le mogoče, onaglašal besede z oporo na govorni resničnosti sedanjega, našega trenutka (z delnim ozirom, kakor sam pravi, na izročilo); pri mnogih mrtvih besedah SSKJ pa te žive govorne opore ni (tu so pomagale ankete, čeprav so anketiranci sami izjavljali, da premnogih besed ravno ne poznajo, da pa bi jih, prisiljeni, pač izgovorili tako ali tako, nekako pač). Važno je tudi, da je, sledeč podzavestnemu obvladanju norme in zvest naravni govorici, pametno uresničeval v pravopisni komisiji načeloma dogovorjene kategorije dvo-naglasnih besed. V slovarju je tudi res popolnoma sam onaglasil medmete, potem ko mu je bila odvzeta misel, da za medmete naglasna pravila morda ne veljajo in bi jih kazalo pustiti nenaglašene. Za primer, kako je medmete onaglašal, prim.: *â* in *â*, *âh*, *ahâ* tudi *ahâ*, *ahčî*, *ahôj*, *âj*, *âja*, *âja*, *âjâ*, *âjd -te*, *âjd(i)*, *ajêj* in *ajêj* in *âjêj*, *âjmo âjte*, *âjs*, *âjs*, *âjsa*, *âla*, *âs*, *âsa*; *hâ* in *hâ*, *hâj*, *hâjdi* in *hâjd*, *hajî* *hajô*, *halô* tudi *hâlo*, *hâm*, *hâv*, *haphâv*, *hê(j)* tudi *hê(j)*, *hêja*, *hêjsa*, *hêjsasa*, *hêk*.³⁰ Kakor kažejo primeri, se pri medmetih uveljavlja

²⁵ Nekako »ustrašil« se je, ko je za dolenski akut ugotovil, da ni rastoč, ampak prej padajoč (ustno).

²⁶ Oznaki akut in cfl. seveda spet nič ne povesta, če je v jezikovnem sistemu še več tonemov. Torej bi bilo morda dobro rabiti dejanski naravi teh fonemov ustrezno poimenovanje, morebiti višajnik, nižajnik (cfl., akut).

²⁷ Ustna informacija.

²⁸ Pojmovanje tonemskosti slovenskega jezika, SR 1967, 64—108; Liki slovenskih tonemov, SR 1968, 315—393; to sodelovanje omenja v Reproduciranem ponatisu... (SR 1976). Pisec teh vrst ima tudi slikovne ponazoritve R. realizacije tonemov.

²⁹ Verjetno je pri tem bil odločevalen, toda naglasi kot *Svetó -éga* gotovo za knjižni jezik niso srečna rešitev.

³⁰ Ob tej priliki bodi povedano, da je v slovenskem naglasoslovju tudi za knjižni jezik uvedel razlikovanje v zapisu akuta in cfl. na kratkem zlogu, npr. *têmo* — *têmo*, *brât*. Kar se tiče zadnjih (edinih) zlogov besede, bi bil moral ostati pri Pleteršnikovem *, saj označuje akut (prim. *brât brâta*), tj. akutiranost morfema (sicer tu seveda tonemskosti sploh ni). Primeri kot *blagoslôv* — *ôva* so pač *-ôv -ôva*; premene tipa *nâm* — *nâmi* se razlagajo z metatonijsko.

zlasti kolikostno nasprotje, tonem pa je večinoma cerkumfleks, redko obojen, v naštetih primerih pa nikdar akutiran. Drugače je v besednozveznih medmetih: *bôgpomáčaj*, *bôgsigavédi*, *bôgváruj*, *bôgme*, *boglônaj*, *hudíča* (zadnje kot medmet neoznačeno).

1.5.3 Tudi tukaj bi bila v nekaterih primerih kategorialna kritika možna, zlasti glede na to, da je bila onaglašena geselska glava ne popolnoma (ali nejasno) usklajena z razlagalnim delom geselskega članka, kakor npr. pri *ne* (kjer bi bil moral ločiti *ne* 'nicht' od *ně* 'nein', pri prvem pa še *ně*, do katerega prihaja zaradi izpuščenega dela besedne zveze z *ne* (*jaz sem bil tam, ti pa nê* — kar je stavčnofonetični pojav). Rigler mu (torej nemu členu) naglasnost določa tako, da mu jo pred osebno glagolsko obliko odvzema. Podrobna kritika tega in takega seveda tu ni na mestu, pa tudi zaradi časa težko uresničljiva.

2 Rigler je naš največjepoteznejši povojni narečjeslovec, saj so njegovi Južnonotranjski govori (1963) naše pač največje povojno narečjeslovno monografsko delo,³¹ vendar metodološko komaj inovativno. (V tem pogledu bi ga bilo zanimivo primerjati npr. z razpravo pisca teh vrst Vokalizem moščanskega govora v brežiškem Posavju (gl. op. 7) in v tej zvezi nemara še s knjigo P. Zdovca o podjunskih govori,³² pa morda še Neweklowskega o rožanskih.³³) Metodološko je torej v strategiji obravnave narečne problematike v Južnonotranjskih govori tradicionalen.³⁴ Zanimiv je zlasti v bistrih razlagah (kot smo jih z enim primerom že skušali nakazati) in v obilnosti ponazarjalnega gradiva (kar je še večja značilnost druge njegove knjige). Južnonotranjski govori pri nas žal niso doživali javne strokovne ocene, kakor tudi sicer ne celotno Riglerjevo delo (ocena tega dela obstaja pač na Filozofski fakulteti izpod peresa T. Logarja, namreč ob Riglerjevi habilitaciji za učitelja Univerze — dosegel je naslov izrednega profesorja,³⁵ dalje pa se mu ni zdelo vredno potegovati; morda so ocene teh dveh del tudi, prav tako notranje, na SAZU, kjer je Rigler dosegel stopnjo znanstvenega svetnika³⁶).

³¹ T. Logar v oceni doktorske naloge omenja veliko število raziskovanih točk (nad 120), ugotovitev vsaj 8 govorov, natančno obdelavo 3. umika (*meglà > mēgla*), s posebnostjo (*ropotāt > rōpotat*), razlago naglasa *kôlo* (»morfofonetičen pojav«) ter razpravljanje o odpravi fonoloških kračin, »ki jih je zamenjala vokalna kvaliteta« (pojav podoben moščanskemu — Riglerju dostopen v mojem zapisu za SLA). Ocena poudarja tudi bogate kartografske prikaze obravnavanih pojavov, pa npr. strnjeno obravnavo preglasov (*a > e*, *u > y*) ipd.

³² P. Zdovec, Die Mundart des südöstlichen Jaunatales in Kärnten, Lautlehre und Akzent der Mundart der »Poljanci«, Dunaj 1972, 191 str.

³³ G. Neweklowsky, Slowenische Akzentstudien, Dunaj 1973, 273 str. + 31 strani podob.

³⁴ Dialektološko metodo si je v osnovi razvil že v Karakteristiki glasoslovja... (1952), kjer po Uvodu preide na glasovni sestav, pa so potem najprej na vrsti Vokali (na koncu podani v 4 sestavih: monoftongi, diftongi, kratkoakcentuirani, neakcentuirani), nato Konzonanti. Temu sledi obširnejši Historični del z razlago obravnavanih pojavov in upoštevanjem dotlejšnje literature o njih (po posameznih samoglasnikih in nato soglasnikih); razprava se končuje z zemljevidom Ribnice in okolice.

³⁵ 1969. Obstaja rokopisni odgovor na to Logarjevo oceno.

³⁶ Od dec. 1954 asistent, od 1961—1966 višji znan. sodel., od 1969 znan. svetnik, od 1961 pa do odstopa 1977 načelnik Dialektološke sekcije Inštituta za slovenski jezik.

Kot narečjeslovec se je Rigler ukvarjal predvsem z glasoslovjem (vključno s fonološkim naglasom), zlasti s samoglasniki (in le-te spremljajočimi prozodijskimi značilnostmi), predvsem na podlagi teh proučevanj pa še s prostorsko razprostranjenostjo narečnih enot. Drugje³⁷ sem že ugotovil, da naši narečjeslovci narečnih enot teoretično niso jasno določili, ampak jih razločujejo na podlagi kaj skromnega števila glasoslovnih značilnosti, medtem ko se o (ramovševskem) splošnem slušnem vtisu narečne enote (to je pač stavčna fonetika in fonetika prozodijskih sredstev) ali pa o besedišču govori le na splošno, mimogrede pač kot o različnem, čeprav ne konkretiziranem. V tem se vendar nekako odlikuje predvojna narečjeslovna monografija A. Isačenka o narečju vasi Sele na Koroškem.

2.1 Riglerjev prispevek pri spoznavanju narečne razčlenjenosti (in meja posameznih takih členov) je vsekakor velik. Tako je (ob gradivu, ki ga je Ramovš svoj čas moral pogrešati, a se glede marsičesa vendar izrekati, če nam je hotel podati Dialektologijo) ugotovil neobstojanje brkinskega narečja (O suponiranem slovenskem brkinskem dialektu, RS 21/1960, 27—35; v Južnonotranjskih govorih, 1965, s pripombo o predhodništvu T. Logarja: »Pri zapisovanju za SLA pa je bil /Logar/ tudi že ugotovil, da severni del Brkinov ne spada pod suponirani brkinski dialekt, ampak pod notranjščino.« Rigler je določil mejo te »razširjene« — da jo tako imenujemo — notranjščine do istrskega narečja³⁸ in deloma popravil ono nasproti srbohrvaškim. Posledica njegove razprave o razvoju slovenskih samoglasnikov je tudi še odločenje belokranjsko-obkolpskih narečij in kočevskega mešanega področja od dolenjščine na Karti slovenskih narečij, deloma pač tudi poudarjenost glasovnih značilnosti solčavskega govora (Nekaj pripomb o gornjesavinjskih govorih), zlasti pa je njegova ostra delitev južno- in severnoštajerskih narečij, z nekim omahovanjem, ali naj haloško narečje prišteva k panonski skupini ali ne.³⁹ Deloma je iz panonske narečne skupine izločil tudi prleško narečje, in pač — komaj upravičeno — na Karti slovenskih narečij »pripisal« slovenščini čiško narečje ter se ne brigal za zaznambo slovenske podstave istrskih govorov okrog Buzeta in Sluma in morda še kje, npr. na desnem bregu Čabranke in Kolpe (prve vse do Prezida).⁴⁰ V tej luči je poučna Riglerjeva razprava O zgodovini klasificiranja slovenskih dialektov (SR 1975, 27—40), kjer je bilo lepe prilike biti glede marsičesa na Karti (tedaj pač že v pripravi) bolj določen, kakor je v resnici bil. Tako bi nas bil tam lahko informiral o preureditvi obsavskih narečij, ki ločijo Dolenjsko od Štajerske, vse od Litije do Jesenic na Dolenjskem in še s posebnim laškim govorom (kar vse strokovni javnosti

³⁷ Die slovenische Dialektforschung, ZslPh 50/1962, 2. zv., 383—416. To je naše najtemeljitejše (in najobširnejše) delo o slovenskem narečjeslovju, vendar ga poskusni snopič Slovenske enciklopedije (katere prvotni in v nekončni obliki tudi skrajšani alfabetařji je sestavil pisec te razprave) ne navaja v literaturi, pač pa manj pomembni dve drugi deli, eno v angleščini.

³⁸ Pomaknila se je tako bolj na zahod, kot jo je postavljala Ramovš.

³⁹ Na Karti slovenskih narečij potem vendarle spet panonsko.

⁴⁰ K temu gl. nekaj v tem oziru zanimivih bibliografskih navedb iz razprave W. Vermeerja, op. 23 na 104. str.: »As is well known, dialects that must be explained on a Slovene basis are spoken by Croats in the Gorski kotar. It is less well known that the same must hold for a number of points that owe their present population to recent migrations from the Gorski kotar /.../« In so ene take točke z ustrežno literaturo navedene.

ni bilo predloženo v presojo na podlagi razkritega ustreznega narečjeslovnega gradiva).

Z narečjeslovnega področja moramo omeniti še sedem pregledničnih prikazov Riglerjevih prispevkov (za Cerčno, Luče, Hrušico (notranjsko pač), Ribnico, Spodnjo Ložnico, Videm ob Ščavnici in Breznico pri Št. Jakobu na Koroškem) v knjigi *Fonološki opisi* (Posebna izdanja ANUBiH, 1981), kjer je na podlagi načrta obdelave za vse slovanske jezike v Jugoslaviji podal zahtevane ustreznike. Zapisoval je tudi točke za slovenski⁴¹ in slovanski⁴² jezikoslovni atlas⁴³. Veliko truda je vložil v preverjanje narečnega gradiva, ki so ga — večinoma študentje Filozofske fakultete v Ljubljani na pobudo T. Logarja (še prej pa R. Kolariča) — zbirali na osnovi Ramovševe vprašalnice. V enakem smislu je Rigler »friziral«⁴⁴ tudi še kakšno drugo delo mlajše slovenske dialektologije (zlasti za Fonološke opise).

2.2 Kot vodja narečjeslovnega odseka Inštituta za slovenski jezik na SAZU (1961—1977) se ni počutil dovolj svobodnega, da bi bil razvil vidnejšo dejavnost, organizatorično in raziskovalno, pa tudi kartografsko v tem okviru (kar mu je bilo tudi zamerjeno). Sam se je izgovarjal tudi na deloma manjšo zanesljivost, kot bi bilo treba, zbranega gradiva, verjetno pa ga to delo tudi res ni veselilo, saj je v veliki meri mehanično, on pa je bil tako živ teoretični duh. Kot načelnik narečjeslovne sekcije je odstopil ob napadih v zvezi z Načrtom pravil za novi SP. — Na njegovo prvo narečjeslovno delo (*Karakteristika glasoslovja v govoru Ribnice na Dolenjskem*, 1952, rokopisno 62 str. + zemljevid ribniške okolice) pa smo že opozorili: napisal ga je še kot študent slavistike.

3 Še eno važno področje Riglerjevega delovanja je zgodovina slovenskega knjižnega jezika, pravzaprav le njegovih začetkov od 1550 do 1615.

3.1 Njegova monografija *Začetki slovenskega knjižnega jezika* (1968) se je napovedovala v člankih *Osnove Trubarjevega jezika* (JiS 1965, 161—171), *Register v Dalmatinovi Bibliji* (JiS 1967, 104—106: pripisal ga je Bohoriču), istega leta kot v *Začetkih* pa je njihove osnovne teze povzel v razpravi *Über die Sprache der slowenischen protestantischen Schriftsteller des 16. Jahrhunderts* (*Abhandlungen über die slowenische Reformation*, 1968, 65—89). Sem spada še obramba teh tez (*Problematika glasoslovnih in oblikoslovnih variant v Trubarjevi Cerkovni ordningi*, SR 1977, 465—490: tu je odgovarjal T. Logarju) ter tudi *Reproducirani ponatis Pleteršnika* (SR 1976), v nekem smislu pa še *Zbrano delo I Frana Ramovša* (SR 1972, 371—376, 439—456). V nekem drugem smislu spada v ta problemski krog še razprava *Jezikovnokulturna orienta-*

⁴¹ Po podatkih *F. Benedik* je za ta atlas zapisal 23 govorov: V Bili, Njiva, Osojani, Solbica, Log pod Mangartom, Trenta, Hrušica, Sabonje, Rakitna, Begunje pri Cerknici, Nova vas (na Blokah), Raščica, Sv. Gregor, Kolenča vas, Ribnica, Muljava, Zagradec, Ambrus, Žužemberk, Mačkovec pri Dvoru, Mirna, Dobrnjč, Mokronog.

⁴² Po istem viru 7, tj. vse, ki jih je prikazal v Fonoloških opisih.

⁴³ Pripravljali in izpisovali na listke gradivo za OLA ter SLA ter sodelovali pri komentiranju gradiva za OLA. Za SLA je predeloval tudi vprašalnico. Magnetofonsko snemal (deloma s T. Logarjem) narečno gradivo ter izdelal nekaj poskusnih kart za SLA: 3 variante za *ç*, 1 za sredinske samoglasnike, po 1 za *ø* in *ə*, pri soglasnikih pa za *g*, *dl*, *zd'* (*možgani*), *r* in *l*, ter tri besedne ('kost', 'plug', 'kopicca sena'). Nekaj kart je izdelal tudi za OLA. Kot dialektolog je delal tudi v raznih komisijah.

cija Štajercev v starejših obdobjih (Svet med Muro in Dravo, 1968, 661–681), obravnavajoča omahovanja v priključevanju slovenskemu osrednjemu ali pa kajkavskemu knjižnemu izročilu.⁴⁴

V Začetkih slovenskega knjižnega jezika je pravzaprav edina Riglerjeva teza, da je Trubar za osnovo (osrednjega) našega knjižnega jezika izbral govorico Ljubljane,⁴⁵ ne pa morda Raščice, kakor so si napačno razlagali njegovo izjavo, češ da je pisal v raščiščini. Rigler je to mesto pri Trubarju pravilno razložil v tem smislu, da zadeva Trubarjevo dajanje prednosti domačemu, preprostemu, ne pa imenitnemu ali hrvaškemu v besedju in stilu. Vsekakor pa je bila ljubljansčina tedaj jezikovno bolj dolenjska kakor gorenjska. Glavna opora za tezo o ljubljansčini kot podstavi začetkov našega knjižnega jezika je Riglerju v glasoslovju oz. morfonologiji (oblikoglasju) — čeprav zadnjega izraza ne pozna — kot odsev nekdanjih Škrabčevih vstričnih glasov jata in dolgega (zaradi cirkumfleksiranosti ali zgodnje podaljšave akutiranega etimološkega) *o*, kratko ponazorjeno: *e/ei* — *u* (vzporedno s tem gre nenaglašeni jat v *i*, etim. *o* pa v *u* (vsaj v izglasju), npr. *méstu/vei* — *mûst* oz. *sídi* — *sálu*). Take odraze je Rigler res našel (oz. iztolmačil) še za sedanje severozahodno, južno in vzhodno področje ljubljanskega prostora. Svojo tezo bi bil Rigler lahko podprl tudi s Kopitarjevo izjavo,⁴⁶ da v Ljubljani (250 let pozneje) govorijo bolj po dolenjsko kot po gorenjsko, le da brez zavijanja. Dvojnice za jat je Rigler prepričljivo razložil s Trubarjevim begom pred enakoglasnostjo besed, pa z različnim razvojem odrazov dolgega jata na koncu oz. sredi besede (v paradigmatičnih oblikah se konec lahko prenese tudi v sredo, npr. *vejmo* po *vej*, analogno še nekoliko širje npr. *umejtel* po *umei*), sicer pa z etimologiziranjem, npr. tudi pred *s* in *z* v okviru prvih dveh točk, nekaj pa je pri Trubarju seveda tudi odstopanj od tega sistema. Poleg tega je Rigler v Trubarjevem delovanju ločil več faz: v zadnjem obdobju se mu je v večji meri vrivala raščiščina, kakor jo je dopuščal, ko si je normo določil in jo pri polni moči in v stiku z živo govorico Ljubljane tudi lažje vzdrževal. Pri vsem tem je Rigler operiral z bogato ekscerpcijo iz Trubarjevih del; na njeni podlagi je potem z lahkoto dokazoval Trubarjevo

⁴⁴ To je eno njegovih študentskih del, po vsej verjetnosti nastalo na Kolaričevo pobudo, a pozno objavljeno. Obravnava praktično vsa ustrezná besedila z upoštevanjem obširne znanstvene literature o njih. Na kajkavsko stran so se močno (ali tudi docela) nagibali Štajerci šele sredi 18. stol. Prav v tej razpravi se je Rigler podrobneje začel ukvarjati tudi z našo protestantsko pisano besedo, da je lahko sodil o njenem odnosu do štajerske (in narobe).

⁴⁵ S tem je nehote podprl tudi moje opiranje na ljubljansčino v zadevah normodajalnosti (Slovenski jezik ..., 1961, 15): »Kakav je tip izgovora ovdje opisan i snimljen na pločama? Ljubljanski, oslobođen nekih dijalektalnih crta. Zašto? — Slovenski se književni izgovor razvio iz dijalektalne dolenjske baze (područje jugoistočno od Ljubljane prema Hrvatskoj). Sveslovenski postao je time, što se u toku stoljeća (od sredine 16. stol. naovamo) oslobađao svojih izrazitih dijalektalnih crta. /.../ Zahvaljujući činjenici, da se Ljubljana nalazi što nekako na granici dvaju središnjih, velikih slovenskih dijalekata, u njoj su smještene najviše slovenske kulturne i političke institucije, koje imaju koncentracijsku, centripetalnu snagu. Razumljivo je zbog toga, da se kultivirani govor ljubljanskog intelektualca i umjetnika smatra onom normom, kojoj se svatko, tko želi dobro govoriti, nastoji što više približiti.« — Rigler v Začetkih ... tega mesta ne citira, pač pa (10) Slovenski knjižni jezik 2 (1966, 21): »da se Trubar /glede ě/ ni ravnal po govoru svoje vasi, temveč po Ljubljani«. Kakor že iz zgoraj citiranega vidi, jaz že veliko prej nisem govoril o Raščici.

⁴⁶ V Slovnici ... 1808/09.

podstarostno opesanje v vzdrževanju dosti zapletene norme, hkrati pa ostro zavračal ugovore tej svoji teoriji o začetkih našega knjižnega jezika (zlasti T. Logarja, deloma B. Grafenauerja ali J. Petra).

Sicer pa je Rigler res nekoliko preveč poudarjal razliko med svojim in npr. Ramovševim gledanjem na Trubarjevo izbiro jezikovne podlage svojih knjig, med drugim pa je docela šel mimo Breznika, ki je v svoji razpravi Literarna tradicija v Evangelijih in listih (DS 1917, sedaj v: Jezikoslovne razprave, 1982, 27—54, konkretno 31—52) navedel čez 60 Trubarjevih jezikovnih posebnosti, seveda tudi pozitivnih, ki so ga ločile od Dalmatina. Navedimo jih polovico (pri tem pred pomišljajem Trubar, za njim po potrebi Dalmatin):⁴⁷ 1. izpačiti — spačiti, 2. iz notra — znotraj, 3. čestili, česti, 4. zamelčana, ne kalnite, vulk, 5. dotle (brez -r), 6. nebesom, 7. gospudi, 8. hočo ipd., 9. vužigal, 10. vzgudo, 11. končaj nje (jih), 12. selzami (brez predloga), 13. krivina (krivica), 14. tuim (tvojim), 15. v serdu — v serdi, 16. sodi — je rihtar, 17. kir (kateri), 18. voli (tož. mn.), 19. nevernik — neverni, 20. vsak čas — vsaki č., 21. nega — njegov, 22. skrivaje — skrivši, 23. oblastjo — gvaltjo, 24. hočmo (ne hočemo), 25. vstati — gori vstati, 26. ličkaki (zanikrni) ...⁴⁸

3.2 Kakor je Rigler Trubarja na eni strani (kot širšega rojaka pač) tudi preveč povzdigoval, je Krelju dajal zaslug pre malo, tudi glede zveze z Dalmatinom. Kakor da bi se bil v njem pojavil nekak »besni Dolenjec«, ki potem le bolj sebe vidi. Tako tudi nima najprimernejšega odnosa do Bohoriča.⁴⁹

Seveda pa take pripombe temu Riglerjevemu delu nočejo manjšati (ali jemati) hvale, ki bi jo od nas zaslužil že za življenje, a mu je nismo dali dovolj, saj tudi te knjige pri nas nismo ocenili.

4 Ustavimo se še pri Riglerju polemiku. Kakor pri Škrabcu je tudi pri Riglerju sorazmerno veliko njegovega pisanja nastajalo kot protiteza že izraženim teoretem in teorijam. Toda tako je povsod, kjer ima katera veda že daljše izročilo: znanstvenik nujno postane njegov dejavnik, loči pa se seveda po tem, ali je glede izročila v bistvu le sprejemalen in ohranjevalen (in v tem smislu zelo lahko tudi reakcionaren), ali pa je tvoren, tj. tak, da to izročilo sprejema kritično, ga po potrebi preinačuje, hkrati pa seveda vanj vnaša nove prvine (lahko tudi revolucionarne ali vsaj izročilu močno nasprotno). Revolucionar Rigler ni bil, pač pa močan novotar na področju glasovne podobe slovenskega jezika, posebno vokalizma (narečnega, zgodovinsko-razvojnega), s tem v zvezi pa tudi dialektolog. Neke vrste polemika je tudi v njegovem nenehnem korigiranju vprašljivih teorij, teorijic in teore-

⁴⁷ Pišem kar v sedanji pisavi, pri Brezniku seveda po izvirniku.

⁴⁸ V podobni opombi Rigler v Začetkih, str. 11, opom. 1 navaja neke, večinoma drugačne, Trubarjeve častitljivosti glede na razvoj mlajše slovenščine: od te duhouske Skaly; kmui Dushei; od pas (psov); tih iftih tour; rizhym; na vfeh rizhiih; slabim Vystym, Vistym, vystih; kani /.../ lipei /.../ Molytvi; vtim flouenfkiiefiki; tiga Galileiska moria, mahina ozhniga /.../ blaga, vtim Staru Sakonu, Inashimi mnogoterimi veliki Grehii, huala vfiga mogozhu; delouci inu delouice; duezili, fobmi ne guezhiti; y (in); v Shegi; Ifydek; Saamouzh (napaka za Samouez?) »samotar, puščavnik«; repnu Šeime inu Turyak prodaje; kai faitra bode; na ta slateni Altar; shebraio; shold.

⁴⁹ Krelja, še manj Bohoriča, ni zaokroženo orisal ne v razpravljanju o jeziku ne o pisavi. O bohoričici kot pisavi 16. stol. prim. mojo razpravo s simpozija Obdobja l. 1984, v tisku v Obdobjih pri FF v Ljubljani za l. 1984.

mov na podlagi v slovenističnem izročilu že ustrežnejših, pa ali pozabljenih ali zamolčanih razlag. (Tako je veliko nehote prispeval tudi k zgodovini slovenističnega jezikoslovja.) — Seveda pa je treba imeti občutek za boljnost oz. slabšost česa, in ta raziskovalcu, kakršen je Rigler, raste iz lastnega, izvirnega raziskovalnega dela, za katero se — kakor vidimo iz številnih nasprotnih primerov — človek vendarle rodi, in torej ne šele postane. Napravi se, dalje razvije, vendar lahko le nekaj (precejšnjega obsega, seveda), nič (ali premalo česa) je nič, ni rastno, ne daje kakovosti. Rigler je imel dovolj ozko zamejena področja delovanja, da je bil na njih podatkovno vsem nadmočen, zato je v polemikah, kakor je (navadno skrito) sam rad kazal, zmagoval (kdaj tudi z manj simpatičnimi argumenti). — Nekaj strokovnih področij se je intenzivne loteval v ne več veliki mladosti in bil na njih le (bolj) sprejemalen, torej nikakor le ohranjevalen, čeprav včasih brez potrebe (iz ozirov do delovne skupine, v kateri je bil) tudi le tak.⁵⁰ Na nekako nesvojih področjih se je opiral na skupinsko delovanje, glede katerega ga je nekoč zadel F. Tomšič z (na splošno sicer prehudo) oznako »Jaka — čaka« (in se nato odloči).

Naj to ponazorim z nekaterimi primeri in s tem v zvezi označim še preostala področja njegovega delovanja.

5 Glavni njegov prispevek v pravopisu je (sprejeti) predlog, da naj se naselbinska imena pišejo v vseh sestavinah z veliko začetnico (izjema ne prvi predlogi in besede *vas, trg, mesto, selo*). Predhodni Bajčev predlog je bil, naj se tudi te štiri besede pišejo z veliko; Rigler sam je omahoval glede *sela* (ker ni več v občni rabi), ni pa upošteval besede *vesca* (verjetno zanjo ni vedel). Pred Bajčevim predlogom pa se (v nasprotju z marsikom) ni izrekel o določilih pisanja naselbinskih imen v Slovenskem pravopisu 1962. Pri pisanju skupaj ali/in narazen se je rad opiral kar na rabo, zametujoč besedotvorno teorijo (na podlagi nekih predodločitev pri pripravah SSKJ, npr. možnosti zamenjave besednega reda (*beta žarki — žarki beta*), ki pa ne ločijo besedne in morfemske zveze). In vendar nam lahko le besedotvorna teorija v teh vprašanjih odločilno pomaga. Tej teoriji se je pa vendar postopoma podajal, zlasti v Načrtu pravil za novi slovenski pravopis.⁵¹ Zelo važno za njegove odločitve v teh in drugih vprašanjih (npr. o podomačeni ali tuji pisavi) je bilo, ali se je o čem že kako (in kako) odločil, seveda zlasti pisno (pozitivni primer za to je njegov zapis dvonaglasnosti v Poizkusnem snopiču Slovarja slovenskega knjižnega jezika, medtem ko so se glavni uredniki odločili za samononaglasnost naglasnih besed). Zelo se je trudil, da bi mu že izrečenega mnjenja ne bilo treba spremeniti (v tem se je močno razlikoval od Škrabca).

6 Osnova za njegovo odločanje v pravorečnih stvareh je članek K našemu pravorečju (JiS 1956/57, 305—308)⁵² in ga je zanimivo primerjati

⁵⁰ Izjemoma je javno razodel svoje drugačno stališče od v delovni skupini sprejete (ali tej od višjih oktroiranega) npr. v polemiki O izgovoru ... ali v H kritikam ... (prvo SR 1980, drugo 1971, 1972).

⁵¹ Zlasti v pojmovanju zloženke, kjer se je čutil obligiranega nazorom svojega zaščitnika A. Bajca (Besedotvorje slovenskega jezika), pozneje pa v SSKJ sprejetim stališčem.

⁵² Kot že nakazano, tu govori le o naglasnem normiranju in vrednotenju variant.

z zapisom Pravorečje (v SSKJ) (NRazgl 6. 3. 1970, 140) ali s Pravopis in pravorečje v slovarju (NRazgl 16. 1. 1976, 13) oz. O izgovoru črke *l* v SSKJ (SR 1980, 114—120).⁵³ V zadnjem sestavku je spet zagovarjal absolutno opiranje na govornjo, in sicer od primera do primera, brez kakršnega koli poploševanja ali (pedagoškega) usmerjanja, ne glede na priučljivost oz. obvladljivost variantnih oznak; kaj takega bi morda dopuščal slovnici, ne pa slovarju, za katerega je določal izgovorne variante. S tega stališča je treba primerjati še njegov članek Še o naših slovarskih tegobah, Mostovi 1971, 14—16 (s podpisom Pravorečna komisija Slovarja slovenskega knjižnega jezika). Pravopisno-pravorečne določitve slovarnikov je branil tudi z metodo družjenja docela različnih kritikov (tako se znajdejo na isti ravni J. Golias, J. Toporišič, J. Gradišnik, J. Moder, B. Debenjak, R. Rupar, čeprav se dejansko ves odgovor nanaša le na J. T. in je vsa ta menažerija bila uvodoma potrebna za t. i. toniranje odgovora).⁵⁴ Najboljši odgovor na taka Riglerjeva branjenja za vsako ceno pri SSKJ storjenega in odločenega je najti v Načrtu pravil za novi slovenski pravopis, kjer je v marsičem odstopal tudi Rigler (v nasprotju s kom iz kroga uredništva SSKJ) od sakrosanktnosti akademijskega slovarja. (To bo morda še bolj vidno v revidirani obliki Načrta.) V naslovu vsebovano tretjo sestavino svoje kritike SSKJ I (1970),⁵⁵ namreč oblikoslovje, sem posredno uresničeval v Jeziku in slovstvu⁵⁶ oz. v predlogah za obravnavo teh stvari v Načrtu (treba pa bo to kritiko vendarle dokončati v SR, v prvotno mišljenem obsegu in ustroju). Na to mojo implicitno kritiko oblikoslovja SSKJ v JiS (in SR) se je Rigler torej odzval le v Načrtu, ne pa s kakim javnim nastopom. V SSKJ je sicer on izpisoval besednovrstne oznake geselskih besed (in besednih zvez), vendar mu jih je (teoretično mnogokrat zaostale) verjetno diktilar uredniški odbor (zlasti pač pri slovnicih besedah, ker je te urejal A. Bajec). Velika škoda pri tem je, da slovar ne loči povedkownika in členska v pravem pomenu (vse to je sedaj v Načrtu).

7 Na področje zgodovine jezikoslovja gredo ne številni prispevki, večinoma po enciklopedijah in podobnih delih: tematični niz Gramatike Slovenije (EJ 3/1958, 576—578),⁵⁷ portreti: Jubilej znanstvenika, 80-letnica prof. dr. Rajka Nahtigala (SPor 14. 4. 1957, 6), Oblák Vatroslav (EJ 6/1965,

⁵³ To polemiko je izzvala M. Pirnat s kritiko teh izgovornih določitev v SSKJ (Izgovor črke *l* (*u*, *v* ali *o*) kot *u*, SR 1979, 215—229).

⁵⁴ Prim. začetek polemike z naslovom H kritikam, SR 1971; še najbolje jo odnese R. Rupar.

⁵⁵ Pravopis, pravorečje in oblikoslovje v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, SR 1971, 55—57, 222—229.

⁵⁶ Samostalniška beseda, *Linguistica* 1972, 301—314; Besednovrstna vprašanja slovenskega knjižnega jezika, *JiS* 1974/75, 33—39; Slovenske zaimenske besede, *JiS* 1974/75, 117—119 (tu se je, ko je bilo to predloženo pravopisni komisiji, Bajec čutil prizadetega, Rigler pa je potegnil z menoj); Esej o besednih vrstah, *JiS* 1974/75, 295—305; prim. še članke iz stilistike jezikovnih ravnin v SR 1973, 217—263; 1974, 245—262; 1976, 29—38.

⁵⁷ Rigler se je tu opiral predvsem na literarnozgodovinarske oznake, preveč tradicionalno negativnostne npr. ob Pohlínu (Kopitarjev vpliv), in preblagohotne do koga drugega (npr. Gutsmana). Sedaj imamo o tem precej več jezikoslovnih ocen (sam sem pisal o Bohoriču, Pohlínu, Gutsmanu, Kopitarju (deloma s tem v zvezi Metelku), Slovenski slovnici 1956 in SP 1962).

360), Škrabec Stanislav⁵⁸ (EJ 8/1971, 253—254; za SBL je o Škrabcu moral pisati pisec teh vrstic), Anton Bajec osemdesetletnik (D 6. 1. 1977, 89), Toporišič Jože (SBL IV/12, 1980, 143—146). V vsem tem je Rigler v glavnem naštevalen, še zlasti, če je opus koga obširnejši.

8 Kot kritik je Rigler nastopal redko. Sem nekoliko, tj. širše pojmovano, grede že omenjeni prikazi jezikoslovcev in slovnice. Potem prvi del Problematike naglašavanja v slovenskem knjižnem jeziku (JiS 1968, 192—199), glavno pa je le kritika Zbrano delo I Frana Ramovša (SR 1972).

Ta kritika mu je dala ob tvarini 1. knjige Ramovševega zbranega dela priložnost, da je nekako utelesil že prej mimogrede izrečeno misel, da imamo skoraj za vse, kar je Ramovš učil, že drugačne razlage. — H kritikam gre nekako še Reproducirani ponatis Pleteršnika (SR 1976), čeprav je to v veliki meri le polemično besedilo, ter že obravnavana objava Akcentuacijska zmeda v naših slovarjih (SR 1982). Za marsikoga in -kaj bo tudi zanimivo, kaj je pisal kot uradni recenzent učbenikov SKJ 1 do 4 (izšli 1965—1970): z njimi je pomagal utrjevati novo, strukturalno jezikoslovje tudi v priročnikih za srednjo šolo. Važne so tudi njegove ocene za FF in SAZU.

9 Na koncu nam je omeniti še Riglerjevo odločno vodstvo Slavističnega društva Slovenije v času, ko so se med drugim z novo ustavo urejala določila o pravnem položaju slovenščine v Sloveniji in naši državi sploh.⁵⁹ V svoji bibliografiji navaja nekaj enot,⁶⁰ povezanih s to problematiko, zlasti npr. s pravico in dolžnostjo, da imajo slovenski otroci osnovno šolo v svojem maternem, ne srbohrvaškem jeziku, in sicer tudi ob slovensko-srbohrvaški meji, kjer to ni povsod uresničeno. Rezultati tega njegovega velikega truda niso bili ravno veliki.⁶¹ Za naslednico v vodstvu Slavističnega društva si je nekako izbral B. Pogorelec. — V formalni okvir delovanja v Slavističnem društvu spada še njegovo dolgoletno članstvo v uredniškem odboru Slavistične revije od l. 1970 do 1985, tj. do svoje smrti. Tu je predvsem skrbno in kritično bral stvari zgodovinske slovnice in dialektologije in v Reviji tudi pridno objavljaj, pri tem pa strateško podpiral tedaj odgovornega urednika in glavnega urednika za jezikoslovje (pisca teh vrstic) zlasti tudi v kriznih obdobjih.

10 Važno je tudi Riglerjevo delo kot soavtorja.

10.1 Sem gre na prvem mestu Slovar slovenskega knjižnega jezika I do IV (1970—1985), priprave zanj pa so se intenzivno začele že v 60. letih, deloma

⁵⁸ V bistvu močno skromni oznaki; zlasti Škrabec je zajet površno (morda tudi zaradi Riglerjevih ubesedovalnih težav, o katerih je večkrat govoril, na tako skopo odmerjenem prostoru).

⁵⁹ Poslovni leti 1972/73 in 1973/74.

⁶⁰ Iz dela Slavističnega društva Slovenije I, Slovensko šolstvo v obmejnih vaseh (JiS 1973/74, 179—184); Pojasnilo (JiS 1973/74, 235—236); Poročilo o delu Slavističnega društva Slovenije (JiS 1974/75, 79—80, ov. III—IV); Predsedniku kulturno-prosvetnega zbora Skupščine SR Slovenije (JiS 1972/73, 303—304); Republiškem sekretariatu za zdravstvo in socialno varstvo (JiS 1972/73, 304 + ov. III št. 7—8); Iz dela Slavističnega društva Slovenije, II, Komisija za jezikovno kulturo v slovenski javnosti; III, Prispevek k ustavni razpravi (JiS 1973/74, 184 + ov. III št. 5).

⁶¹ Dokazal pa je tu Rigler veliko vodstveno sposobnost in disciplino.

tudi z njegovo pomočjo (prim. Poskusni snopič...).⁶² Pri Slovarju je Rigler postopoma napredoval do člana glavnega uredniškega odbora⁶³ in za 1. knjigo — skupaj z mnogimi drugimi — prejel skupinsko Kidričevo nagrado. O Riglerjevem delu pri Slovarju smo to in ono že povedali: zelo veliko truda, odpoved kakemu bolj kvalitetnemu raziskovalnemu delu. Rigler se je nekako pač zavedal, da je tudi žrtev tega slovarja (kakor bi bil lahko postal žrtev Slovenskega dialektološkega atlasa), saj mu je delo za določanje naglasov prav vsake besede jemalo čas za ustvarjanje bolj pomembnega. Hkrati pa ga je slovar zajel, saj ga je v zadevah naglasa (zlasti tega) postavljaj ob bok (ali celo nad) Pleteršnika.

10.2 Druga važna stvar je njegovo delo za novi slovenski pravopis. Pisec vseh besedil za ta pravopis je bil sicer avtor teh vrstic, Rigler (zlasti kot član predsedstva komisije: Bajec, Rigler, Toporišič) pa je bil važen za odločanje o na novo predlaganem (kar je rad povedal). Pri tem se ni dal preveč vezati s predodločitvami za SSKJ (v nasprotju s kom drugim iz poznejše razširjene komisije). Glede tega se je opiral na svoje razmišljanje o tem, čeprav — po lastni izjavi — teh razmišljanj npr. ob SP 1962 ni objavljaj. V podobnem položaju je bil Rigler tudi pri recenzijskih postopkih Načrta v II. razredu na SAZU (le za Jurančičevo »porecenzijo« je on pisal odgovore, ki pa jih je, seveda, komisija tudi reševala na sejah).⁶⁴ Tudi pri komentiranju Načrta pravil slovenskega pravopisa je bil v takem položaju, in enako pri odgovoru B. Urbančiču (Ob Urbančičevi kritiki Načrta pravil pravopisa in njegovem sestavku o veliki začetnici, SR 1978, 208—226). Sploh se pri skupnih objavah s piscem tega sestavka prvotno avtorstvo vidi iz zaporedja imen: na prvem mestu je Rigler naveden le v polemiki k Urbančičevi alternativni SP (NRazgl 26. 3. 1982, 164, ki pa jo je napisal na moje prvotno besedilo, ker se mu je zdelo preostro). Tu je nekako dokončno tudi nehal skupaj z menoj braniti Načrt; da bi ga komentirala tudi v še preostalem delu, pa se mu že 1980 ni več hotelo, češ da tam tako ni veliko komentarja potrebnega. O pravopisu je po l. 1980 sicer še nastopal v javnosti, zagovarjajoč ga, naveden na prvem mestu, v dveh dopisih Poštnemu predalu Dela: Vsi jezikovni nasveti

⁶² Slovar slovenskega knjižnega jezika, Poskusni snopič, 1964, 20 str. Rigler je zanj prispeval tonemski naglas, vendar v PS ni imenovan. Široka naglašena *e* in *o* je v njem zaznamoval z vejico pod ustrezno črko (prim. *cvèk* — *cevi*). Na moj predlog na neki seji v Inštitutu je bilo sprejeto načelo, da se širina ne označuje s podčrkovnim ločevalnikom (diakritičnim znamenjem), kakor ni zaznamovana že v Pleteršniku (in potem ne v mojem Slovenskem jeziku... 1961). S tem je rešeno tudi vprašanje kakovosti nenaglašenih *e* in *o*.

⁶³ Prim. po posameznih zvezkih SSKJ: I — član komisije za pravopis (ob glavnem uredniškem odboru); član komisije za pravorečje in oblikoslovje (kot sodelavci se mu navajajo A. Bajec, S. Suhadolnik, F. Tomšič, »začetna dela za pravopis in pravorečje je vodil dr. Jože Toporišič, habil. docent«). — II — član glavnega uredniškega odbora (za pravopis in pravorečje); Pravopis, pravorečje in oblikoslovje je obdelal dr. Jakob Rigler, sodelovala sta dr. Anton Bajec, pri pravopisu deloma tudi dr. Lino Legiša in dr. France Tomšič. — III — član glavnega uredniškega odbora (za pravopis in pravorečje); Pravopis, pravorečje, oblikoslovje in intonacijo je obdelal dr. Jakob Rigler, sodelovala sta dr. Anton Bajec in Stane Suhadolnik. — IV — član glavnega uredniškega odbora, Pravopis... /kot v III/.

⁶⁴ Ti odgovori Jurančiču so natisnjeni v SR 1979, 97—111; drugi odgovor prav tam, 122—123. Ves Komentar k Načrtu pravil slovenskega pravopisa je v SR: I, 1977, 66—106; II, 1977, 311—358, III, 1979, 91—150; IV, 1979, 231—261; V, 1979, 459—476; VI, 1980, 325—356. — O delu za novi pravopis je bogat arhiv na SAZU-ju.

in opozorila so bob ob steno (D 15. 11. 1980, 50 in 6. 12. 1980, 29). Še pozneje je, s strategijo urednikov Dela ločeno, tj. brez pisca teh vrst, sodeloval za Delovo okroglo mizo Anketa Dela: Uvod v sprejetje Načrta pravil za novi slovenski pravopis (21. 11. 1981, 26–27) in Uvod v sprejetje Načrta pravil za novi SP (29. 12. 1981). Sodeloval je tudi pri nekaterih ustnih razpravljanjih o Načrtu pravil, organiziranih po raznih interesnih združbah (ni ga bilo npr. pri pisateljih, prevajalcih, v ljubljanski Drami, pri novinarjih Dela). Nekam nerad je tudi sodeloval (kolikor pač je, zaradi očetove in svoje bolezni) pri reviziji tiskanega Načrta, zadnji čas se mu je zdelo pomembnejše delo za izdajo slovenskih krajevnih imen.

10.5 Tretje važno soavtorstvo Riglerjevo je pri Karti slovenskih narečij, izdeloval pa je to karto skupaj s T. Logarjem (Rigler je imenovan na drugem mestu). O tej karti je bilo nekaj že povedanega, gotovo pa bi zaslužila temeljito oceno,⁶⁵ saj je avtorja v javnosti v premnogem nista nič utemeljila, pa tudi sicer je tehnično toliko slabo dialektološka, ker na njej ni mnogih jezikoslovno obdelanih krajev, zato pa veliko nezanimivih. Sicer je pa seveda dobrodošla in dolgo pričakovana. S T. Logarjem je Rigler začel tudi izdajo Ramovševega zbranega dela pri SAZU, a je izšla samo 1. knjiga (1971).⁶⁶ Rigler je zanjo izdelal Besedno kazalo (357–372) ter Opombe (350–354), nato pa je izdal še kritiko Ramovševih razorov v tej knjigi.⁶⁷ Tega dela ni nadaljeval predvsem zaradi velikega korekturnega napora.⁶⁸

11 Taka je torej *podoba velikega slovenskega jezikoslovca* Jakoba Riglerja, kakor se nam razodeva v njegovem delu (in v očeh pisca teh vrst). Postavil si je s tem delom in vsem svojim delovanjem (kakor tudi s svojo človekostjo) spomenik, morda ne »aere perennius«, gotovo pa tako trden, da se bodo ob njem (tj. ob njegovih delih) s pieteto in spoštovanjem mudili vsi, ki bodo o slovenskem jeziku in jezikoslovju resno razmišljali v svojem raziskovalnem hotenju. In dokler nas je kaj pravih Slovencev v jezikoslovnem in slovenskem jezikovnem občestvu, Jakob Rigler ne bo umrl: ne ves, pretežni del njega se res rešuje smrti. Lahko smo ponosni na to.

⁶⁵ Jezikoslovni glavni urednik SR si je zaman prizadeval, da bi jo dobili v oceno; to karto so, nadvse nepričakovano, kot vidimo, recenzirali A. Kozinc, M. Orožen in S. Šimenc (pred natisom).

⁶⁶ *Fran Ramovš, Zbrano delo*, Prva knjiga, 1971, 372 str.

⁶⁷ Zbrano delo I Frana Ramovša, SR 1972, 371–376, 439–456 (tudi kot skupaj vezan separat).

⁶⁸ Bili so pa tudi, neupravičeno seveda, kot pove drugi urednik, očitki, da je bila izdaja knjige predraga. Dva krajša nemško pisana članka je za to izdajo prevedel F. Tomšič, *Slovensche Studien* pa A. Bajec.

SUMMARY

The scholarly work of Jakob Rigler is a great contribution to the modern Slovene linguistics after W. W. II. It rose from the diachronous tradition of neogrammarians to the level of structuralism in both synchronic and diachronic research. Especially important is his study of the structural evolution of Slovene vowel systems from Proto-Slovene to the multiplex array of present-day dialects. It was this study (1963) that he used as a basis for his global classification of Slovene dialects (*Karta slovenskih narečij*, 1983). Two other important fields of his work were the phonology of a wider dialectal area (over 120 points: *Južnotranjski govori*, 1963) and the orthography in the first period of Slovene literary language (*Začetki slovenskega knjižnega jezika*, 1968). Also important are his reformulation of the standard Slovene tonemic accent patterns in morphology, his accentuation of the entries in volumes I through IV (and, in part, V) of the *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, and his specification of pronunciation, spelling, and morphological features for all the entries of the same dictionary. He also gave a decisive contribution to the *Načrt pravil za novi slovenski pravopis* (1981).

Excepting his work on the *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, he was free in choosing the themes of his research. He was able, then, to write largely about topics which he found (many even in the years of his studentship) particularly appealing. He interpreted the language past and present with heedful regard to the reality of the system, to the shunness of its interrelated elements, constantly enriching his own and his readers' awareness of how much had already been discovered and explained by the linguists of earlier periods (a new practice, in comparison with Ramovš), and thus contributing paramountly to the arousal of authentic modern linguistic consciousness of the great Slovene tradition in the science of (Slovene and Slavic) language(s). He countered the insufficient theories and theorems of the past with his own, which were (more) in accord with language facts and theoretically sustained, and he has amply transvalued many conceptions formerly obtaining in the study of the Slovene language (and, some, of the Slavic languages as well). A considerable portion of his work is, in this sense, polemical, one big discussion with the successful (and the less successful) scholarly thought. His work has also given us numerous explanations and more precise formulations of minor details, and, with negligible exceptions, always a chance of forming and independent judgment of our own (by virtue of the ample material which he extensively displayed in evidence of the validity of his theorems; his material is also extraordinarily well organized and reliable).

Viewed in relation to the rest of comparable linguistic scholarship in Slovenia and the domain of Slovene studies, he is a real giant. The linguists' community in Slovenia, its "leading official" set in particular, was in fact incapable of doing justice to his merit, least of all in a socially relevant way. He will remain a great example of the fortitude and successfulness of a talented proletarian individual, pledged to determine and defend the truth (and justice), a fighter for the truly progressive and modern in a linguistically backward environment. To some degree (seldom overmuch) he also conformed to this environment, and he had to, if he wanted also in projects where teamwork is a must to realize himself in any adequate proportion to his creative potentialities and to the force with which he had entered our midst. We can only regret that so much of his time had to be spent on things valueless to a researcher, and that we have been robbed of whatever studies he might have completed, had the circumstances during his short lifetime (1929—1985) been different.